

50/113 від 20.12.2023 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «Формування читацької компетентності здобувачів
початкової освіти засобом інтерактивних технологій»

Виконала:

Лисенко Яна Олександрівна
013 Початкова освіта

Науковий керівник: кандидат
педагогічних наук, доцент
Собко В. О.

Допущено до захисту:

«14» 12 2023 року

Завідувач кафедри

Бенченко А. П. ІІ

Дата захисту: «23» грудня 2023
року

Національна

оцінка

Кідмінно

Кількість балів: 94

Оцінка ECTS A

Підписи членів комісії:

Григорук І. Іванович

Собко В. О.

Шваб С. І.

В. О.

Глухів 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	10
1.1. Погляди на досліджувану проблему в теорії і практиці педагогіки і психології	10
1.2. Зміст, завдання та особливості формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти	21
1.3. Застосування інтерактивних технологій як засобу формування в учнів читацької компетентності у практиці початкової школи	31
Висновки до першого розділу	40
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	42
2.1. Вивчення рівнів сформованості читацької компетентності учнів початкових класів.....	42
2.2. Практична методика формування читацької компетентності учнів 4 класу засобом інтерактивних технологій та її впровадження в освітній процес	51
2.3. Аналіз результатів дослідження	60
Висновки до другого розділу	62
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Реалії сучасного українського суспільства, Концепція Нової української школи потребують створення якісного освітнього середовища для індивідуальної траєкторії всебічного розвитку особистості здобувача початкової освіти; сприяння розвитку його творчого потенціалу та творчих здібностей.

Відповідно до Концепції Нової української школи (НУШ) кожна з ключових компетентностей, що є обов'язковою для випускника Нової української школи (чи математична, чи соціальна, навіть навички у природничих науках і технологіях), уміщує в собі спільні наскрізні вміння, які мають розвиватися впродовж усього життя. Одні з них – уміння читати та розуміти прочитане, висловлювати думку усно та письмово, критично мислити та конструктивно керувати емоціями, застосовуючи емоційний інтелект. Все це, так чи інакше, стосується читання.

Формування в учнів початкових класів сучасної української школи читацької компетентності як складника компетентнісної парадигми слугує важливою основою реалізації змісту Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні, відповідає потребам сьогодення, узгоджується з гуманітарним підходом до організації й оцінки результативності початкової освіти. У Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) основним визначено компетентнісний підхід, що передбачає формування предметних і ключових компетентностей.

Визначена у Законі України «Про освіту» мета освіти полягає у всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей; формуванні цінностей і компетентностей, необхідних для успішної самореалізації; вихованні відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; збагаченні на цій основі інтелектуального, економічного, творчого,

культурного потенціалу українського народу; підвищенні освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що ефективний процес виховання людини майбутнього неможливий без вироблення у здобувачів початкової освіти навичок правильного, виразного, швидкого та свідомого читання. Прищепити любов до читання – означає переконати дитину у необхідності дружити з книгою, відчувати її користь у повсякденному житті як неоціненного джерела знань та засобу спілкування й емоційного впливу.

Реалізації визначеної мети сприяють уроки літературного читання. Читаючи художні твори, учні дізнаються про минуле і сучасне нашого народу, становлення України як держави, у них формується ціннісне ставлення до довкілля. В оновлену програму з літературного читання у коло читання ввійшли імена письменників, чії твори відповідають реаліям життя.

Проблема читацької компетентності завжди була предметом пильної уваги науковців: вагомий внесок було зроблено психологами, педагогами, методистами. У контексті нашого дослідження важливими є наукові пошуки вітчизняних вчених із різних питань теми: питання компетентнісного підходу до мовної освіти (В. Бадер, Н. Бібик, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Вашуленко, К. Дмитренко, О. Ковальська, О. Савченко, О. Семиволос та ін.); психологічні аспекти розвитку ключових компетентностей молодшого школяра (І. Бех, Г. Костюк, Г. Підлужна та ін.); питання формування читацької компетентності молодшого школяра (О. Бондаренко, Т. Вакуленко, О. Вашуленко, О. Джежелей, А. Ємець, В. Манойло, О. Савченко та ін.); методичні аспекти формування правильного читання (В. Едігей, А. Каніщенко, Г. Коваль, В. Мартиненко, Г. Подановська, З. Пузік, Т. Суржук, Т. Яценко та ін.); питання роботи учнів з художніми текстами в початковій школі (І. Гудзик, В. Каліш, Г. Подановська, О. Савченко, В. Собко та ін.); розвиток творчих здібностей учнів на уроках мови і літератури (Н. Максименко, І. Пальченко, М. Явоненко та ін.); засоби формування читацької компетентності

молодших школярів (О. Стребна, А. Сошенко, О. Янкович та ін.); застосування інтерактивних технологій на уроках (Г. Карнаух, О. Комар, Н. Мельник, Л. Пироженко, О. Пометун та ін.).

Проте, аналіз теоретичної та методичної літератури з досліджуваної проблеми вказує на недостатню увагу науковців до питання формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій. Чинні наукові розробки з даної проблематики передбачають для формування читацької компетентності молодших школярів використання ігрової технології, театралізацій тощо; більшість наукових розробок спрямовано не на формування читацької компетентності молодших школярів, а на надання означених програмою знань з української літератури; відсутній системний комплексний підхід до організації практичної роботи з формування читацької компетентності засобом використання на уроках літературного читання інтерактивних технологій.

Водночас, сучасна ситуація в освіті призводить до загострення суперечностей між наявним і необхідним рівнем читацької компетентності молодших школярів; традиційним підходом до формування читацьких умінь і зростаючими потребами у формуванні особистісно-орієнтованої парадигми навчання; великою потребою у випускниках початкової школи зі сформованою читацькою компетентністю і відсутністю методичних розробок щодо формування означеної компетентності засобом інтерактивних технологій у практиці початкової школи.

Актуальність проблеми формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку полягає у тому, що сучасний освітній процес спрямований на виховання учня, який є суб'єктом сучасної культури. Школа, вчитель, класний керівник мають забезпечити всебічний розвиток особистості, а також навчити дітей творити себе і своє життя. Велику роль у формуванні творчості дитини в цьому питанні відіграє книга. Тому пропаганда читання, виховання читацької культури, формування вміння працювати з книжкою,

розвиток пізнавальних інтересів, формування читацької компетентності є пріоритетними напрямками спільної діяльності педагогів, дітей та батьків.

Пошук можливих шляхів вирішення означених суперечностей, актуальність, потреба у розробленні практичних методик щодо застосування інтерактивних технологій як засобу формування читацької компетентності молодших школярів зумовили вибір теми магістерської роботи: **«Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій».**

Мета магістерської роботи полягає у теоретичному та експериментальному обґрунтуванні організаційних і методичних основ формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій.

Відповідно до теми й мети дослідження визначено такі **завдання**:

- проаналізувати погляди на досліджувану проблему в теорії і практиці педагогіки і психології;
- визначити зміст, завдання та особливості формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти;
- висвітлити шляхи застосування інтерактивних технологій навчання у практиці початкової школи та їх вплив на формування читацької компетентності молодших школярів;
- експериментально перевірити ефективність методики застосування інтерактивних технологій для формування читацької компетентності учнів на уроках літературного читання в сучасній початковій школі;
- дослідити рівні сформованості читацької компетентності учнів початкових класів до і після формувального впливу і надати практичні поради вчителям початкової школи щодо застосування інтерактивних технологій як засобу формування читацької компетентності учнів.

Об'єкт дослідження – читацька компетентність здобувачів початкової освіти.

Предмет дослідження – методика формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій.

Для реалізації мети дослідження та поставлених завдань було використано наступні **методи дослідження**:

– теоретичні: вивчення та аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з метою визначення стану і теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми;

– емпіричні: анкетування, тестування, обсерваційні методи (спостереження, систематизація і узагальнення даних для визначення суті, принципів і методів формування мовно-мовленнєвої особистості молодшого школяра);

– статистичні: методи математичної статистики (статистична обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація з метою обґрунтування достовірності й репрезентативності даних педагогічного експерименту).

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження: обґрунтовано організаційно-методичне забезпечення використання на уроках літературного читання інтерактивної технології як засобу формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти; уточнено поняття «читацька компетентність», «компетентність», «читацька компетентність молодшого школяра»; отримано можливість подальшого розвитку наукових уявлень про сутність процесу формування читацької компетентності учнів засобом інтерактивних технологій на уроках літературного читання в початковій школі.

Практичне значення магістерської роботи полягає у вдосконаленні організаційних підходів до формування читацької компетентності учнів початкової школи засобом інтерактивних технологій шляхом впровадження в освітній процес методики застосування інтерактивних технологій для формування читацької компетентності учнів; розроблено конспекти уроків та

сценарії виховних заходів для формування читацької компетентності учнів початкових класів з використанням інтерактивних технологій.

Матеріали магістерського дослідження можуть бути використані керівництвом, вчителями початкової школи під час укладання навчально-виховних програм щодо формування у здобувачів початкової освіти читацької компетентності; під час проведення методичних семінарів і курсів підвищення кваліфікації вчителів початкової школи.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за темою «Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій».

Апробація. Основні положення магістерського дослідження апробовано у формі доповідей і виступів на конференціях і семінарах: Всеукраїнська інтернет- конференція молодих учених та студентів «Концептуальні підходи формування емоційного інтелекту у здобувачів освіти» (м. Глухів, 9 листопада 2022 року); V Всеукраїнська студентсько-викладацька науково-практична інтернет- конференція з міжнародною участю «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» (м. Глухів, 16–17 лютого 2023 року); Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу» (м. Глухів, 27 квітня 2023 року); Всеукраїнський науково-методичний семінар «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика» (м. Глухів, 16 листопада 2023 року).

Опубліковано тези: Дешко Я. Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій. *Концептуальні підходи формування емоційного інтелекту у здобувачів освіти* : матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції молодих учених та студентів (м. Глухів, 9 листопада 2022 року). 2022. С. 130 –133.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, загальних висновків, списку використаних

джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 104 сторінки. У тексті вміщено 13 рисунків та 10 таблиць. Додатки викладено на 22 сторінках. У списку 78 використаних джерел, що міститься на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Погляди на досліджувану проблему в теорії і практиці педагогіки і психології

Відповідно до Концепції Нової української школи, кожна з ключових компетентностей, що є обов'язковою для випускника, уміщує в собі спільні наскрізні вміння, які мають розвиватися впродовж усього життя, одне з яких – вміння читати та розуміти прочитане, висловлювати думку усно та письмово, критично мислити та конструктивно керувати емоціями, застосовуючи емоційний інтелект, що можна віднести до поняття «читацька компетентність».

У ключових освітніх документах сучасної реформи початкової освіти – Державному стандарті початкової освіти, Державному стандарті базової середньої освіти – читацька компетентність є компонентом усіх ключових компетентностей. Нормативний документ, що спрямовує уроки читання і пов'язані з ними основні форми позакласної роботи, – типові освітні програми для 1–4 класів (зокрема розділ «Літературне читання» у програмі, підготовленій колективом під керівництвом О. Я. Савченко) – визначає для вчителя послідовно-систематичне керівництво навчально-виховною роботою учнів, орієнтує вчителя на творчу й цілеспрямовану діяльність, забезпечує єдність навчання і виховання засобами слова і книжки [25, с. 322].

Як зазначає В. Науменко, «метою курсу «Літературне читання» є розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів із

дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі» [41].

Проблеми виховання школярів-читачів, вироблення у них самостійних читацьких навичок з'явилися давно. Свого часу вчений Дж. Бернал зазначив, що «читання – це найбільший з усіх винаходів, створений руками й інтелектом людини» [75, с. 33].

Аналіз літератури з теми дослідження дав змогу зробити висновок, що до XIX ст. методика читання (класного і позакласного), як галузь педагогічної науки, сформована ще не була. Книжка й освіта на території сучасної України має довгу історію і давні традиції.

Аналізуючи науково-методичну, навчальну та художню літературу кінця XIX – початку XX століття, Г. Підлужна засвідчує, що проблеми виховного впливу художнього слова на особистість школяра-читача хвилювали не лише вітчизняних учених, методистів, педагогів, а й прогресивних письменників та громадських діячів.

Українські письменники, просвітники (М. Драгоманов, Т. Лубенець, І. Огієнко, О. Пчілка, С. Русова, Л. Українка, І. Франко та ін.) звертали увагу на необхідність удосконалення змісту підручників для читання; критикували спрощеність методів викладання літератури в тогочасній школі; дбали про видання високохудожніх творів для дітей.

Так, І. Франко наполягав, щоб художній твір аналізувався в єдності форми та змісту після уважного прочитання учнями, літературні образи та явища розглядали у зв'язку з життям, із конкретними історичними обставинами, належну увагу приділяв позакласному читанню.

С. Русова у своїй теоретичній і практичній творчості зосередила увагу переважно на розв'язанні проблем освіти, навчання і виховання дошкільнят і молодших школярів [51, с. 65].

При всій індивідуальній відмінності методичних поглядів вчених, найважливішими досягненнями практики стали закладені ними основи формування читацької компетентності молодших школярів (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Становлення методики навчання читання молодших школярів в Україні

Період часу	Стан розвитку методики читання у початкових класах
1	2
Друга половина XVI ст. (1574, 1578 pp.)	Поява першого друкованого букваря «Азбука» Івана Федорова, в якому поєднується філологічна думка з елементами методики початкового навчання грамоти – етап зародження методики читання.
XVII ст.	Виникнення братських шкіл у містах, діяльність Києво-Могилянської академії стимулювали поширення грамотності серед населення – іноземні мандрівники відзначали, що грамотність була звичним явищем, для хлопчиків і для дівчат.
Друга половина XVIII ст.	Увага до питань організації читання учнів для станових навчальних закладів було поширеним явищем. Книжка – додаткове джерело, супутнє основному навчанню; самостійне читання стимулюється суспільною значущістю освіти; книжки підбирає наставник; для організації читацької діяльності рекомендуються окремі прийоми для збільшення освітньо-виховного впливу на читача.
Наприкінці XVIII ст.	Визначені основні засади літературної освіти школярів (І. Вишенський, Г. Сковорода). Суть засад – прищеплення любові до читання як важливих аспектів навчально-виховної роботи: ретельний відбір творів; певний режим читання; важливе значення має поєднання естетичної та пізнавальної функцій читання; вирішальна роль у процесі читання керівної діяльності вчителя; уміле використання виховного потенціалу літератури сприяло формуванню особистості, розвивало мовленнєву культуру.
XIX ст.	Процес поступового становлення методики читання як галузі педагогічної науки. Українські педагоги й письменники відстоюють право на створення і розвиток шкіл з навчанням рідною мовою; вивчення літератури у школі, виховання молодих поколінь на найкращих художніх творах. Створення перших шкільних підручників для читання: П. Куліш, 1857, «Грамаатка»-буквар, читанка, арифметика; Т. Шевченко, «Буквар южнорусский»; О. Духнович, 1847, «Книжка читальна для поча-

	тківців», 1857, перший підручник з педагогіки, виділив самостійне читання в окремий розділ).
Продовження Табл. 1.1	
1	2
50-60 роки XIX ст.	Методика читання у початкових класах як наука не була розроблена; у школах панував метод схоластичного навчання, читання механічне. З'явилися шкільні читанки, що містили природничі статті, уривки з художніх творів, вірші. Робота над текстом вимагала від учителя пояснення змісту прочитаного, допомоги в засвоєнні його учнями.
60-70 роки XIX ст.	Становлення методики «пояснювального читання». К. Ушинський: вчення, за яким пояснювальне читання – засіб розвитку мовлення і мислення дітей; читанки «Рідне слово», «Дитячий світ»; вимоги до добору і розміщення матеріалу для читання дітям, опора на наочність; розробив основи методики опрацювання творів різних жанрів).
Кінець XIX- початок XX ст.	Читання вважається важливим засобом активізації пізнавальної діяльності учнів і джерелом їх духовного розвитку: С. Васильченко (практикував усні оповідання, на-писання творів, позакласне читання книжок), Х. Алчевська («Що читати народові?», оповідання для дітей, методи позакласного читання, літературних бесід), О. Пчілка (дитячий часопис «Молода Україна»), Б. Грінченко («Українська граматка до науки читання й писання», підручники з читання на національній основі) та ін.

Отже, педагоги, громадські діячі, представники свідомої української інтелігенції не були байдужими до освіти свого народу й розуміли важливість навчання в Україні українською мовою, створюючи підручники, близькі та доступні українській дитині.

Методика позакласного читання (робота з дитячою книжкою) молодших школярів тривалий час розглядалася лише як складник позаурочної виховної роботи, й лише з 70-х років XX століття вона стала предметом окремих наукових досліджень.

Як зазначає Г. Подановська, «продовжуючи найкращі традиції минулого, відомі вчені та методисти 70-х років XX століття наголошували на

тому, що читання повинно слугувати засобом виховного впливу на учнів, розширювати і поглиблювати їхній світогляд, збагачувати знання, моральний та емоційний досвід школярів» [53, с. 98].

Особливе місце в плеяді вчених, що пропагували необхідність та важливість читання дітьми художньої літератури належить видатному вітчизняному педагогові В. Сухомлинському, авторові 1500 оповідань і казок для дітей, який підкреслював, що саме книги є «живими, мудрими вчителями для морального розвитку дітей, саме вони сприяють розвитку дитячої мови, інтелекту. Перед очима дітей у його казках оживає чудовий світ природи» [75, с. 81].

Видатний педагог вважав, що «без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Погане читання – ніби брудне вікно, крізь яке нічого не видно. Тому, головним завданням вчителя у початковій школі є не тільки навчити свідомо і правильно читати, розуміти та аналізувати твори, але і формувати у дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних героїв; розвивати мовлення учнів; вчити правильно висловлювати свої думки за змістом прочитаного або прослуханого матеріалу» [75, с. 95].

Здобувачі початкової освіти на початковому рівні оволодівають ключовими і предметними компетентностями, у формування яких вагому лепту вносять уроки літературного читання. З 70-х років минулого століття, за методичними рекомендаціями вчених (М. Вашуленко, Н. Скрипченко та ін.), в українській початковій школі урок позакласного читання став основною формою керування самостійним дитячим читанням. Наприкінці ХХ століття проблема формування читацьких умінь та навичок молодших школярів розглядалася у працях вітчизняних вчених (Н. Волошина, В. Мартиненко, В. Науменко, М. Наумчук, О. Савченко, Г. Ткачук та ін.).

Досліджуючи проблему «Безперервна літературна освіта в початковій ланці», Н. Скрипченко висловлює багато думок про взаємозв'язок читання і мовлення, які є актуальними й сьогодні та надає методичні рекомендації щодо

проведення занять із дитячою книжкою з шестирічними першокласниками. Разом із О. Савченко та Н. Волошиною підготовлено підручники «Читанка», які доповнюються такими методичними посібниками, як: «Фонохрестоматія» та «Струмочок», ілюстративними матеріалами. [59, с. 219].

Вагомий внесок у розвиток методики читання зробила академік О. Савченко: порушуючи актуальні проблеми класного й позакласного читання в їх взаємозв'язку, авторка пропонує систему пізнавально-проблемних завдань, спрямованих на розвиток читацької та мовленнєвої активності; розглядає актуальні питання і проблеми, пов'язані із модернізацією шкільної освіти. Розглядаючи ціннісні орієнтації загальноосвітньої підготовки учнів, вчена акцентує увагу на «необхідності обґрунтування двох систем цінностей: 1) тих, на які має орієнтуватися освіта нині й надалі; 2) тих, що мають формуватися в самому освітньому процесі» [57, с. 413].

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури останніх десятиліть показує, що термін «читацька компетентність» не є змістовне однозначним – низка дослідників звертає увагу на особистісне і діяльнісне спрямування змісту читацької компетентності. Так, розглядаючи дидактичні і психологічні аспекти читацької компетентності, О. Савченко і Н. Чепелева визначають її, як «базову складову пізнавальної і комунікативної компетентностей». За О. Савченко, читацька компетентність – «це інтегроване особистісно-діяльнісне утворення, що є результатом взаємодії знань, умінь, ціннісних ставлень, що набувається у процесі реалізації змісту літературного читання» [58, с. 9].

Сутнісною ознакою читацької компетентності Н. Чепелева вважає «комплекс особистісних та інтелектуальних якостей читача, які дозволяють йому ефективно взаємодіяти з текстом, адекватно розуміти твір, вступаючи в діалог з автором, оцінюючи прочитане, виражаючи своє ставлення до нього. Вона включає три блоки – когнітивну, операціональну та комунікативну компетентність» [71, с. 95].

На думку сучасних вітчизняних дослідників (О. Савченко, Н. Чепелєва, О. Шепельчук, М. Явоненко та ін.), необхідно розвивати творчу літературну діяльність молодших школярів; формувати навички самостійної роботи з різними типами і видами дитячої літератури, уміння здійснювати пошук і відбір інформації для вирішення читацьких завдань [71; 73; 74].

Спираючись на педагогічні ідеї В. Сухомлинського, В. Манойло у процесі формування читацької компетентності молодшого школяра, зокрема, визначення змісту читання в початкових класах, відводить значущу роль факторам, що визначають становлення духовного обличчя молодшого школяра та психології сприйняття ним художньої літератури [37, с. 4].

Проблема методики розвитку навичок читання цікавила вітчизняних вчених (В. Едігей, І. Пальченко, О. Савченко, Н. Скрипченко, І. Федоренко та ін.): на думку І. Пальченка, «щоб навчити дитину виразно читати, треба спочатку розвивати її здібності до цієї навички» [46, с. 4].; І. Федоренко вважає, що «швидкість читання істотно впливає на якість запам'ятовування матеріалу – увага школяра спрямована не на сам процес, а на сприйняття прочитаного; враження від окремих слів інтегруються, тому легше сприймаються логічні, смислові зв'язки між ними» [75, с. 364].

Цікавими в аспекті нашого дослідження є погляди науковців на формування навички читання молодших школярів:

– О. Савченко наголошує на необхідності комплексного підходу до вдосконалення і розвитку усіх якостей читання, оскільки «усвідомленість залежить від правильності і виразності читання, правильність – від темпу, рівня усвідомленості, а виразність відображає всі якості навички читання» [58, с. 8];

– Н. Скрипченко вважає, що «учень початкових класів повинен навчитися читати свідомо, правильно, виразно відомий текст цілими словами до 100 слів за хвилину голосно і мовчки на 50-60 слів швидше, ніж уголос – це його мінімальний рівень, без якого не можливо оволодіти основами наук у середніх класах» [59, с. 25];

– О. Джежелей, А. Ємець вважають, що «у роботі з розвитку навички читання необхідно передусім враховувати рівень підготовки дітей, з якими вони приходять до школи» [19; 22;];

– В. Едігей вважає, що «читання потрібно розмежовувати на прочитування й усвідомлення прочитаного, при цьому більше приділяти уваги прочитуванню, бо «саме тут закладаються ті здібності, які дозволяють не просто прочитати, а й запам'ятати прочитане, аналізувати. Проблема в тому, щоб зробити прочитане цікавим, привабливим не набридливим і полюбити магію перетворення суми символів в образ» [23, с. 49].

На думку А. Григорчук і К. Уманець, заслуговують особливої уваги вчителів-практиків методичні матеріали, які є одними з найбільш науково обґрунтованих, детально й творчо розроблених вітчизняними науковцями. Так, з метою розвитку читацької самостійності молодших школярів дослідниця М. Наумчук розробила для початкових класів серію методичних матеріалів для самостійного читання; «книжечки-виручалочки», читацькі щоденники та збірники завдань і текстів для уроків читання [16, с. 19].

Доробок В. Науменко, автора підручників, навчального посібника «Риторика», програм з читання, численних публікацій щодо методики навчання читання у початкових класах та літературного розвитку учнів, став вагомим внеском у розвиток методики формування читацької компетентності молодших школярів [41].

Теоретичну базу досліджень формування читацької компетентності молодших школярів збагатили положення, висвітлені в окремих публікаціях сучасних українських науковців (Л. Іванова, Г. Коваль, Г. Підлужна, Т. Суржук, В. Трунова та ін.). Так, Л. Іванова, Г. Коваль, Т. Суржук звертаються до проблем збагачення змісту читацьких умінь і формування окремих аспектів читацької самостійності [29, с. 146]; Г. Підлужна значну увагу приділяє актуальним проблемам позакласного читання в початковій школі, зокрема, розвитку читацької самостійності молодших школярів [50, с. 66]. В. Трунова, окреслюючи основні вимоги до позакласного читання,

пропонує вчителям інноваційний підхід до проведення уроків позакласного літературного читання [67, с. 42].

Аналізуючи зарубіжний досвід формування інтересу до читання у молодших школярів, О. Рославлева зазначає, що поняття «читацька компетентність» у міжнародних дослідженнях застосовується, починаючи з кінця 70-х років минулого століття. Існують різні трактування цього поняття: Н. Хомський визначає читацьку компетентність у психолінгвістичному аспекті, як «знання системи мови, на протипагу володіння нею в реальних ситуаціях»;

– прихильники діяльнісного підходу G. Westhoff – як «здатність індивіда до осмислення письмових текстів різних типів, різних формальних структур, що пов'язує їх з більш широким контекстом – використання для досягнення власних цілей, розвитку знань і можливостей для активної участі в житті суспільства»;

– J. Grzesik – як «готовність використовувати читання для набуття нових знань з метою подальшого навчання» [56, с. 143].

Як зазначає А. Фасоля, у вітчизняній науковій думці «існують різні підходи до розуміння цієї категорії, водночас більшість дослідників підкреслюють у її змісті особистісне і діяльнісне спрямування, а також компонентну структуру» [68, с. 9].

Так, С. Олійник, визначає читацьку компетентність, як «здатність до творчого читання і осмислення літературного твору на особистісному рівні, сформованість власного кола читання, при цьому учень виступає як читач, що здатний вступати в діалог, втілений у художніх творах, здатний до співпереживання з персонажами літературних творів, розуміння мови художнього твору, проте слід не забувати про те, що основним видом передачі та отримання інформації є текст» [43].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови пропонується таке визначення. «Компетентний – 1) Який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий. 2) Який

ґрунтується на знанні; кваліфікований». «Компетенція – 1) Добра обізнаність із чим-небудь. 2) Коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [6, с. 543].

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури останніх десятиліть показує, що термін «читацька компетентність» не знаходить змістовно однозначного визначення. Читацьку компетентність більшість авторів не виокремлюють, як ключову чи предметну (вона є системою систематичної, комунікативної, пізнавальної, інформаційної компетентностей) – це складне, багатоконпонентне утворення, яке формується на різних етапах навчальної діяльності.

Проведений нами аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що читацька компетентність розглядається вченими як базова складова пізнавальної і комунікативної компетентностей.

Загальноприйнятим у сучасній дидактиці Нової української школи є визначення Н. Бібік методів як способів упорядкованої взаємної діяльності вчителя й учнів, спрямованої на розв'язання навчально-виховних завдань; метод реалізується через сукупність прийомів [42, с. 116].

На думку В. Собко і В. Каліш, «реалізація комунікативно-діяльнісного підходу під час вивчення української мови та літератури слугує основою для подальшого, глибшого осмислення й систематизації здобутих знань, а також для умінь самостійного читання молодших школярів» [29, с. 205].

Розглядаючи сутність текстоцентричного підходу до вивчення рідної мови у початковій школі, В. Собко і В. Каліш визначають предметну текстологічну компетентність як «сукупність знань, умінь і навичок щодо тексту, його будови, типів, стилів і розкривають значення текстів-описів в мовленнєвому розвитку молодших школярів, особливості формування текстологічної компетентності молодших школярів як важливого складника читацької компетентності» [61, с. 30]. Розглядаючи питання формування чуття мови у молодших школярів у процесі роботи над художніми текстами,

В. Собко пропонує типи вправ і завдань для формування в учнів мовно-мовленнєвої і читацької компетентності [60, с. 205].

Огляд науково-методичної літератури дає змогу визначити основні напрямки літературної освіти молодших школярів, установити вимоги до умінь і навичок учнів початкових класів щодо роботи з книжкою та формування читацької компетентності молодших школярів. На думку Л. Варзацької, «у сучасному світі інноваційних технологій успішною може стати людина, здатна до вільної комунікації, спроможна працювати в команді, творча, креативна, самостійна тощо, тому одним із завдань сучасної системи початкової освіти є формування у молодших школярів читацької компетентності засобами інтерактивних технологій» [8, с. 5].

Як вважає В. Давиденко, «застосування інтерактивних технологій на уроках літературного читання передбачає такий підхід, коли у центрі освітнього процесу має бути учень, від творчої активності на уроці, уміння доказово міркувати, обґрунтовувати власні думки, уміння спілкуватися з вчителем, учнями класу, залежить успіх у свідомому опануванні знаннями і формуванні читацької компетентності молодших школярів» [18, с. 17].

Як зауважує І. Дівакова, розробку елементів інтерактивного навчання ми можемо знайти в педагогічній спадщині вчених (Я. Коменський, Г. Ващенко, Д. Локк, О. Савченко, К. Ушинський та ін.); педагогів-практиків (Є. Ільїн), В. Сухомлинський, В. Шаталов та ін.) [20, с. 75]. Сучасні методичні дослідження (Л. Варзацька, Г. Карнаух, О. Комар, Н. Мельник, Н. Побірченко і Г. Коберник, О. Стребна і А. Соценко та ін.) підтверджують значущість інтерактивних технологій у процесі формування читацької компетентності молодших школярів [8; 27; 30; 40; 52; 65].

Згідно з дослідженням якості освіти Pisa, кожен четвертий учень в Україні має низький рівень сформованої читацької та природничої грамотності. Це пов'язано насамперед з нездатністю школярів розуміти та інтерпретувати тексти, пов'язувати кілька фрагментів інформації, робити висновки, тому питання формування читацької компетентності наразі не

втратило своєї актуальності» [7]. Як зауважує М. Пентилюк, за висновками досліджень Національного тренінгового центру США, інтерактивне навчання дає змогу збільшити відсоток засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю» [47, с. 2].

Отже, аналіз реального стану вказаної проблеми дає змогу зробити висновок про актуальність проблеми формування читацької компетентності молодших школярів та пошуків ефективних засобів її формування, одним з яких є застосування на уроках літературного читання інтерактивних технологій навчання.

1.2. Зміст, завдання та особливості формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти

Реалізація компетентнісного підходу до навчання в українській початковій школі передбачає з'ясування сутності читацької компетентності молодших школярів – її структури, складових, визначення ролі й місця у системі інших компетентностей. Компетенція і компетентність, ключові і предметні компетентності – це базові поняття компетентнісного підходу до навчання.

На основі аналізу словникових статей Великого тлумачного словника сучасної української мови В. Бусела [6], праць учених компетентність визначаємо як інтегровану здатність особистості, яка набута в процесі навчання, вона включає знання, досвід, цінності і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці; компетентність розуміємо як коло питань, щодо яких особистість має бути обізнана, або певна сфера діяльності, в якій людина повинна володіти компетентністю [6, с. 774].

За визначенням О. Савченко, «предметна компетентність – сукупність знань, умінь та характерних рис у межах конкретного предмета, що дозволяє

учневі автономно виконувати певні дії для розв'язання певної навчальної проблеми (завдання, ситуації)» [58, с. 5].

Основу читацької компетентності складають три основні компетенції: пізнавальна, ціннісно-смілова і комунікативна. Як вважають О. Савченко і Н. Чепелева, читацька компетентність – це базова складова пізнавальної і комунікативної компетентностей: О. Савченко визначає читацьку компетентність, як «інтегроване особистісно-діяльнісне утворення, що є результатом взаємодії знань, умінь, ціннісних ставлень, що набувається у процесі реалізації змісту літературного читання» [58, с. 6]; сутнісною ознакою поняття «читацька компетентність» Н. Чепелева вважає «комплекс особистісних та інтелектуальних якостей читача, які дозволяють йому ефективно взаємодіяти з текстом, адекватно розуміти твір, вступаючи в діалог з автором, оцінюючи прочитане, виражаючи своє ставлення до нього. Вона включає три блоки – когнітивну, операційну та комунікативну компетентність» [71, с. 52].

Як зазначає О. Фенцик [69], вітчизняні дослідники розглядають зміст і структуру читацької компетентності у контексті естетичної комунікації читача з високохудожніми творами вітчизняної і зарубіжної літератури, володіння ним сукупністю знань про художню літературу, її теорію та історію:

– Ю. Романенко, Л. Шкарбан, В. Лещенко, З. Пузік характеризують структуру читацької компетентності, як «синтез когнітивного і комунікативного складників» [55, с. 12];

– формування читацької компетентності Т. Яценко та ін. визначають з позиції комунікативного підходу до рецептивно-естетичної діяльності і розглядає його «як різновид загальної компетенції особистості, що відображає її властивості і структуру. Згідно з моделлю загальної компетенції особистості у змісті читацької компетентності виділяються такі компоненти: особистісний, когнітивний і діяльнісний».

На нашу думку, розгляд змісту поняття «читацька компетентність» потребує, передусім, аналізу змісту і структури читацької діяльності, адже

формування читацької компетентності молодшого школяра здійснюється саме у процесі читацької діяльності.

Сутнісні характеристики читацької діяльності молодших школярів на кожному етапі шкільного навчання зумовлені: індивідуально-психологічними особливостями учнів, читацьким досвідом, запасом фонових знань, розвитком мовлення, пізнавальної сфери, мисленнєвих процесів, віковою специфікою сприймання літературних творів.

На думку О. Савченко, «читацька діяльність, як вид мовленнєвої діяльності, містить основні взаємопов'язані структурні етапи» [58, с. 6].

Таке бачення структури читацької діяльності молодших школярів ми презентуємо рисунком 1.1.

Рис. 1.1. Структурні етапи читацької діяльності

Отже, читацька діяльність – це активний, цілеспрямований, опосередкований мовною системою, літературознавчими знаннями і обумовлений поставленими навчальними завданнями процес сприймання, осмислення, інтерпретації і оцінки прочитаної текстової інформації. У

структурі читацької компетентності Оксана Вашуленко виділяє такі складові (Рис. 1.2).

Рис. 1.2. Складові структури читацької компетентності здобувача початкової освіти

Як вважає О. Вашуленко, «мовленнєва складова передбачає формування мовленнєвих умінь та навичок (будувати усні й письмові монологічні і діалогічні висловлювання; участь у процесі обговорення прочитаного твору; висловлювати власні думки, застосовуючи мовні, позамовні, інтонаційні засоби виразності; ставити і відповідати на запитання за змістом прочитаного твору; переказувати твір; образного мовлення; виразно читати); літературознавча – передбачає формування основ теоретико-літературних знань і умінь ними користуватися (практичне ознайомлення з літературознавчими поняттями, сприймання, аналіз літературного твору); інформаційна – передбачає умінь працювати з книгою, іншими джерелами інформації; наявність певного кола читання; користуватися довідковою літературою; літературно-творча – передбачає розвиток та реалізацію літературно-творчих умінь і здібностей; емоційно-ціннісна – передбачає розвиток емоційної і почуттєвої сфери молодших школярів, умінь оцінювати прочитане» [11; 12].

На думку Оксани Вашуленко, результатом взаємодії взаємопов'язаних складових читацької компетентності є сформованість читацької

компетентності молодшого школяра, яку характеризують критерії: «стійкий інтерес до читання; наявність знань про літературу-вид мистецтва, і літературу-науку; сформованість умінь, необхідних для сприйняття, розуміння змісту творів різних жанрів, для обґрунтованої оцінки літературного твору; здатність застосовувати здобутий читацький досвід у власній літературній діяльності; розвиток літературно-творчих здібностей; вироблення системи цінностей і емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, інших людей, до самого себе» [13, с. 17].

Як вважають сучасні дослідники (С. Бекетова, К. Дмитренко, М. Коновалова, О. Семиволос та ін.) [21, с. 55], читацька компетентність молодшого школяра покликана виконувати пізнавальну, розвивальну, інформативну, комунікативну, самоосвітню функції (Рис. 1.3).

Рис. 1.3. Функції читацької компетентності

У змісті читацької компетентності молодших школярів можна виділити основні взаємопов'язані структурні компоненти: комунікативний, ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-творчий, які реалізуються у змістових лініях навчальної програми з літературного читання для початкових класів шкіл з українською мовою навчання (Рис. 1.4).

Рис. 1.4. Змістовні компоненти читацької компетентності

Зміст когнітивного компоненту читацької компетентності молодшого школяра, на думку В. Мартиненко, полягає «у володінні загальнокультурними і предметними знаннями, знаннями про способи діяльності. Когнітивний компонент передбачає трактування читацької діяльності, як пізнавальної, яка містить: смислове сприймання, мисленнєву обробку та інтерпретацію прочитаного, володіння елементарними теоретико-літературними знаннями, розширення кола читання, формування свідомої мотивації до читання» [39, с. 146].

Комунікативний (слухання, читання, говоріння, письмо) компонент, як вважає сучасна дослідниця С. Копелюк, «характеризує мовленнєвий розвиток молодшого школяра, який відрізняється зв'язністю, змістовністю та образністю мовлення, влучністю та доречністю використання мовних засобів, вживання ідіом, інтонаційних засобів виразності; сформованістю умінь повноцінного спілкування з художнім твором, обговорювати прочитане, формулювати, обґрунтовувати власну думку та висловлюватися за змістом прочитаного, робити висновки» [31, с. 12].

Ціннісний компонент є оцінними судженнями і ставленням молодшого школяра до прочитаного і передбачає, як вважає Т. Петровська, «розуміння соціальних, морально-етичних цінностей, відображених у літературному тексті; сформованість та уміння визначати, обґрунтовувати, відстоювати особистісні цінності – ставлення, ціннісні орієнтації, переживання» [48, с. 6].

Діяльнісний компонент відображає уміння, навички, способи діяльності молодшого школяра, як читача: сформованість способів читацької діяльності – удосконалення системи читацьких умінь; активне застосування теоретико-літературних знань; уміння аналізувати твір; фантазувати, уявляти, нестандартно мислити, вступати в діалог «автор-читач», самостійно і

продуктивно працювати з книжкою, різними джерелами друкованої продукції, орієнтуватися у світі книжок, знаходити необхідну інформацію; навички і бажання спілкуватися.

Як вважає А. Каніщенко, особистісно-творчий компонент читацької компетентності містить «мотиваційно-ціннісні ставлення, прагнення молодшого школяра до навчання, пізнання, діяльності і передбачає розвиненість мотивації до літературно-творчої діяльності, літературно-художніх здібностей, естетичного сприйняття, творчої уяви; певний рівень читацької культури» [26, с. 48]. Кожен із компонентів може бути представлений як інтегрована якість особистості.

Оволодіння учнями комплексом знань про художню літературу, її теорію та історію, а також сформованість літературно-творчих умінь і навичок забезпечує рівень загальної читацької компетентності, модель якої сучасні науковці (О. Вашуленко, В. Мартиненко, Т. Підгорна та ін.) визначають, як систему таких компетентностей:

– загальнокультурна компетентність – сприймання літератури як невід’ємної частини світової художньої культури, розуміння літератури як мистецтва слова, знання особливостей розвитку світового літературного процесу та вміння осмислювати художній твір у широкому культурологічному контексті;

– власне читацька компетентність – знання теорії літератури як основи читацької діяльності учня, знання основних фактів життя і творчості письменників, змісту і проблематики художніх творів, обов’язкових для текстуального вивчення, здатність глибоко розуміти ідейно-художній зміст твору, висловлювати особистісні враження про прочитане;

– ціннісно-світоглядна компетентність – розуміння моральних цінностей і світоглядних категорій, що знайшли художнє відображення у літературних творах, вміння визначити й обґрунтувати своє ставлення до них, дотримуватися гуманістичних моральних позицій;

– комунікативно-мовленнєва компетентність – розуміння специфіки мови художнього твору, володіння основними видами мовленнєвої діяльності, здібність до написання письмових робіт різного жанру;

– інформаційна компетентність – оволодіння навичками самостійно і продуктивно працювати з різними джерелами інформації (робота у бібліотеці з довідковою літературою, використання ресурсів Інтернет) [10; 38; 49].

Отже, у системі початкової освіти читацька компетентність розглядається, як сукупність освітніх елементів, яка виявляється у володінні системою літературних знань, умінь і навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості та здатності їх використовувати з метою пізнання навколишньої дійсності, задоволення власних потреб (пізнавальних, естетичних, самоосвітніх тощо) і визначається не лише обсягом літературних знань, початкових читацьких умінь і навичок з їх відтворенням, а й здатністю молодшого школяра засвоювати знання та застосовувати їх у власній літературній діяльності.

Як визначає О. Савченко, «читацька компетентність – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок; ціннісних ставлень, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук літератури, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань, і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання; розуміння текстів різних жанрів; обізнаності з колом читання (відповідно до молодшого шкільного віку); сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного» [57, с. 416].

На нашу думку, зміст поняття «читацька компетентність молодшого школяра» можна визначити таким чином: як складне багатокomпонентне особистісне утворення, читацька компетентність молодшого школяра стосується опрацювання ним не лише художніх, а й текстів різних видів; як базова складова, читацька компетентність молодшого школяра входить у зміст комунікативної і пізнавальної компетентностей і передбачає оволодіння молодшим школярем сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень,

які дають змогу молодшому школяреві самостійно орієнтуватися у колі літературного читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів – читати, розуміти знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати та застосовувати набутий читацький досвід для вирішення освітніх завдань, у реальних життєвих ситуаціях, у типових і нових ситуаціях, що, у свою чергу, забезпечує готовність і здатність молодших школярів до подальшого навчання, пізнання, саморозвитку.

Передумовами оволодіння читацькою компетентністю є достатньо сформована навичка читання молодшого школяра, спеціальні здібності та інтерес до читання літературних творів.

У методичному аспекті читацька компетентність молодшого школяра, як вважає О. Бондаренко, є «володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які надають можливість учневі свідомо здійснювати пошук книг, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного» [5].

У вітчизняній методичній літературі частіше за все читацьку компетентність молодших школярів трактують як читацьку літературну – тобто вузьку предметну компетентність, однак, на нашу думку, читацьку компетентність молодших школярів необхідно розуміти як більш універсальну особистісну характеристику. Адже уміння читати надає можливість працювати не лише з літературними художніми текстами, але й з інформаційними текстами, бо сучасні діти звертаються до них частіше, ніж до літературних.

У широкому значенні, Л. Костюченко пропонує розглядати читацьку компетентність молодшого школяра як «комплексну характеристику особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями та

навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчого розв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчих літературних здібностей» [33, с. 28] .

Методичним аспектом читацької компетентності молодших школярів сучасні дослідники (В. Панченков, І. Старагіна, В. Терещенко та ін.) вважають: «спосіб читання, правильність, виразність, швидкість у єдності з усвідомленням прочитаного, тому, працюючи над текстом, вчителів необхідно одночасно удосконалювати техніку читання учнів та їхнє вміння розуміти зміст прочитаного» [63, с. 44].

Розглядаючи молодшого школяра, як компетентного читача, дослідниця Г. Подановська характеризує його, як особистість, що здатна «адекватно сприймати емоційно-образний склад художнього твору, специфіку його виражальних та образотворчих засобів. У нього має бути розвинена уява, образне мислення, розуміння художньої умовності твору, необхідний мінімум літературознавчих знань. Для такого читача властива достатня загальна культура емоцій, здатність до співпереживання, вміння запам'ятовувати найсуттєвіші, значущі моменти твору, здатність розуміти ідейно-художню функцію словотворчих засобів, характерних для конкретного автора чи для всієї літератури певного напрямку. А головне – у компетентного читача повинен бути постійний інтерес до читання художньої літератури, який переростає в усвідомлену потребу» [53, с. 95].

Читацька діяльність зумовлена навчальними і суто особистісними потребами людини, має свої завдання і мотиви, засоби і способи, спрямована на певний предмет і результат, читання, як вид мовленнєвої діяльності, можна віднести до творчості. На думку Г. Костюка, «мотивами читацької діяльності є соціальні, зумовлені запитом суспільства, і особистісні – підтвердження своєї компетентності, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення» [32, с. 358].

Очевидно, що читацька діяльність залежить як від специфіки тексту (художнього чи наукового), так і від завдань, які ставить перед собою читач: перекодування графічної форми слова в звукову – це техніка читання. Рівень сформованості читацької компетентності свідчатиме про готовність випускника початкової школи до повноцінного сприйняття складніших за художньою формою і змістом літературних творів, засвоєння літературознавчих термінів в основній школі.

Формування у молодших школярів читацької компетентності має велике значення не лише для успішного навчання у школі, але й для формування всебічно розвиненої компетентної людини, здатної самореалізуватися у подальшому житті.

1.3. Застосування інтерактивних технологій як засобу формування в учнів читацької компетентності у практиці початкової школи

Перед педагогами нової української школи постає завдання забезпечити всебічний розвиток особистості учня. Завдання формування читацької компетентності молодших школярів передбачає: «удосконалення уміння читати українською мовою правильно, свідомо, виразно; забезпечення активного засвоєння української лексики, розвиток усного зв'язного мовлення; формування уміння самостійно працювати з літературою – книжкою та іншими джерелами інформації; уміння працювати в колективі та самостійно; ознайомлення з українською художньою літературою, фольклором, формування кола читання, естетичного літературного смаку; виховання читацької культури; поглиблення знання про навколишній світ і світову літературу та культуру» [25].

Реалізація формування читацької компетентності учнів в освітньому процесі початкової школи може здійснюватися за такої організації уроку літературного читання, якою передбачено якомога активніша участь самих

учнів в освітньому процесі – таку організацію читацької діяльності молодших школярів забезпечує інтерактивний урок.

Формуванню читацької компетентності здобувачів початкової освіти сприяють інтерактивні технології та інші цікаві форми організації і проведення уроків, а також добір такого змісту навчального матеріалу, який забезпечить його новизну, емоціогенність, розвиток читацьких інтересів. Для більшої ефективності уроку літературного читання у практиці початкової школи використовують інтерактивні технології, які передбачають варіативність побудови читацької діяльності, застосування емоційно привабливих елементів (ігри, дискусії, групова робота, кросворди, інсценізації тощо). На думку Т. Качак і Н. Максименко, «сутність інтерактивного навчання полягає у тому, що освітній процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів і базується на співпраці, взаємонавчанні «вчитель-учень», «учень-учень». При цьому вчитель і учень є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання» [36, с. 58].

Як вважають О. Лесіна, В. Телячук, «інтерактивне навчання – це навчання, занурене у спілкування, діалогове навчання, що відноситься до педагогічних технологій на основі ефективності управління й організації освітнього процесу» [66, с. 50]. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації і сприяє формуванню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогові стати справжнім лідером дитячого колективу.

Урок літературного читання в початковій школі, на думку Т. Кохно, є «урок творчості, творцями якого є саме молодші школярі, які вже виступають у ролі суб'єктів навчання. Виховати в дитині любов до книги можна лише словом, яке переростає у діло» [34, с. 20]. Сучасний урок літературного читання із застосуванням інтерактивних технологій, метою яких є розвиток творчої особистості, літературно-освіченої, сприяє створенню оптимального читацького середовища, ефективної взаємодії учнів та самостійності кожного

учня. Таким чином у практиці початкової школи, доцільним є застосування інтерактивних технологій на уроці літературного читання, використовуючи фронтальні та групові форми роботи, інтерактивні ігри і методи, що сприяють навчанню учнів уміння дискутувати.

Інтерактивні технології навчання, які застосовують в початковій школі, вітчизняні дослідниці О. Пометун і Л. Пироженко. розподіляють на чотири групи: 1) парне навчання (робота учня з вчителем, учня з учнем-однолітком один на один); 2) фронтальне навчання; 3) навчання у грі; 4) навчання у дискусії [54, с. 37]. У практиці початкової школи найчастіше застосовують на уроках літературного читання різні інтерактивні технології (Рис. 1.5).

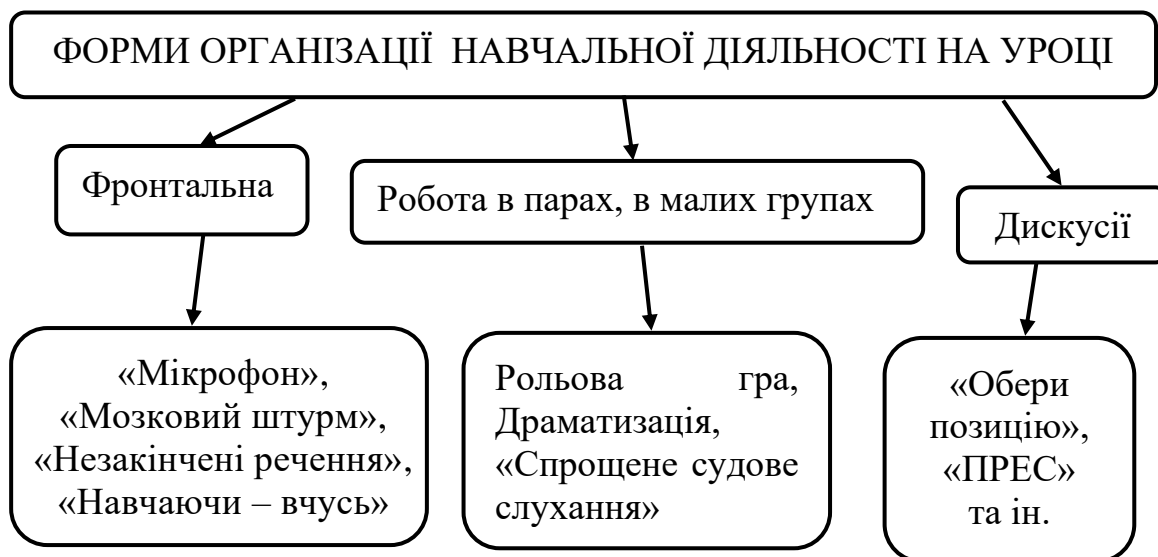

Рис. 1.5. Застосування інтерактивних технологій при різних формах організації роботи на уроці

В описі ключових змін до оновлених програм початкової школи, опублікованих на сайті Міністерства освіти і науки України, надано практичні рекомендації вчителям початкової школи щодо методики організації інтерактивного навчання: «проблемне формулювання теми уроку; організація освітнього простору, який би спонукав до діалогу, спілкування; мотиваційна готовність учнів та педагогів до спільних зусиль в процесі спілкування; створення спеціальних ситуацій, що спонукають до інтеграції зусиль для

розв'язання поставленого завдання; вироблення і прийняття правил навчальної співпраці для учнів і вчителя; використання «підтримуючих» прийомів спілкування, доброзичливі інтонації, уміння ставити конструктивні питання тощо; оптимізація системи оцінки процесу й результатів спільної діяльності; розвиток міжгрупових і міжособистісних стосунків аналізу та самоаналізу» [44].

Наведемо приклади застосування деяких інтерактивних технологій на уроці літературного читання для пояснення змісту та ефективності формування читацької компетентності молодших школярів. Так, технологію «Мікрофон» доцільно використовувати під час обговорення літературного твору – у молодших школярів є можливість по черзі висловити власну думку щодо прочитаного. Робота за такою організацією, як вважає Т. Білявська, «формує у молодших школярів уміння вільного обґрунтованого висловлювання, говорити лаконічно і швидко – діти почувають себе впевнено, адже відповіді не коментуються та не оцінюються» [3, с. 42].

Метою Технології «Коло ідей» є вирішення гострих суперечливих питань, створення переліку ідей та залучення всіх учнів до обговорення поставленого питання. Технологія застосовується, коли всі групи мають виконувати одне й те саме завдання, яке складається з декількох питань, які групи представляють по черзі. Застосовувати цю технологію Г. Волошина радить «при груповій роботі, роботі малих груп, під час дискусій та обговорення літературного твору. Кожна група виступає з позиції певного героя, після обговорення група представляє той аспект проблеми, який обговорювала. Під час обговорення на дошці складають перелік запропонованих ідей» [14].

Інтерактивна технологія колективного обговорення «Мозковий штурм» широко використовується для вироблення кількох поглядів на проблему чи літературний образ – це, на думку С. Луців, «спонукає молодших школярів проявляти уяву та творчість, вільно висловлювати власну думку, власне враження від художнього твору, власне ставлення до героя, враховуючи

власний читацький досвід та враження від творів прочитаних та обговорених раніше та узагальнити почуте у даний час та раніше» [35, с. 249].

Технологія «Мікрофон» – свого роду, міра швидкості думки, шкала виявлення рівня знань та читацького досвіду. Технологію «ПРЕС», О. Пометун і Л. Пироженко вважають за доцільне використовувати на етапах актуалізації опорних знань, усвідомлення нового матеріалу учнів до самостійного виведення правил, навчає учнів виробляти й формулювати аргументи, переконувати інших, висловлювати власні думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі за конкретною схемою (Рис. 1.6).

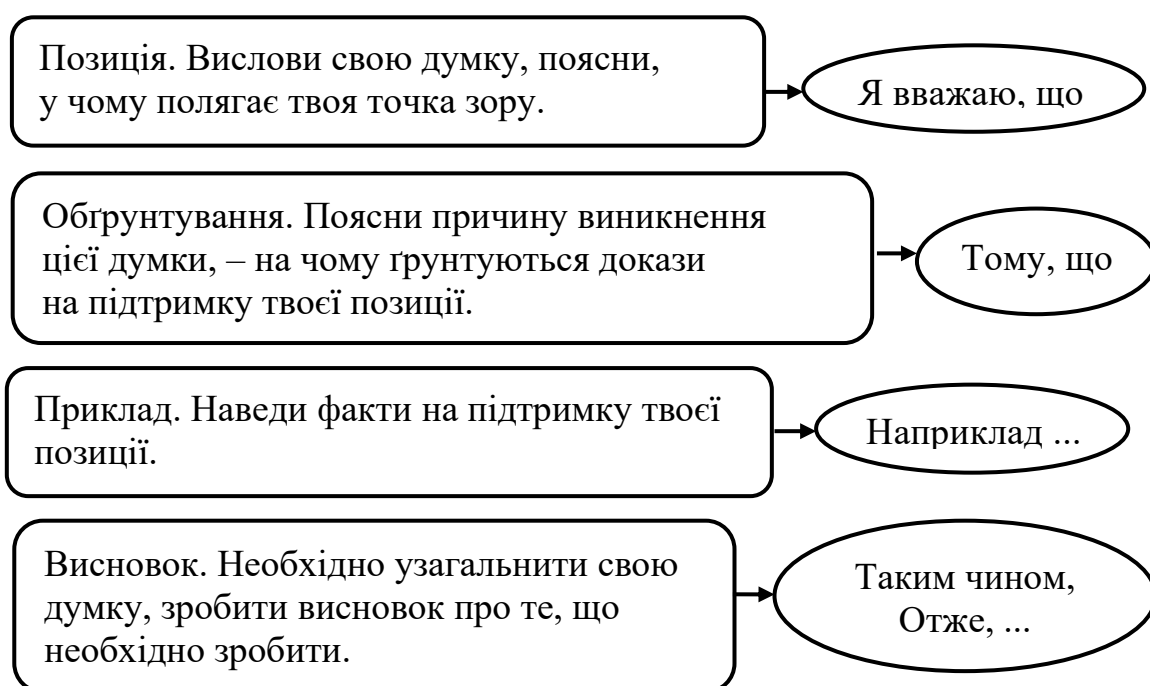

Рис. 1.6. Схема побудови вислову за технологією «ПРЕС» [54]

Порівнюючи комбінований урок з інтерактивним, сучасна дослідниця Л. Чмелюк зауважує, що структура останнього в початкових класах «відрізняється від першого такими етапами:

– мотивація (мета етапу полягає в акцентуванні уваги молодших школярів на проблемі та їх зацікавленні обговорюваною темою);

– оголошення теми та очікуваних навчальних результатів (забезпечення розуміння учнями змісту діяльності – чого вони мають досягти на уроці і чого від них чекає вчитель);

– надання необхідної інформації (надання учням достатньо інформації, як бази для виконання практичних завдань);

– інтерактивна частина (центральна частина, її мета – засвоєння навчального матеріалу, досягнення очікуваних результатів);

– підбиття підсумків, рефлексія – оцінювання результатів уроку» [72, с. 250]. На кожному з даних етапів О. Ковальська, Г. Марко, М. Стахів рекомендують використовувати різноманітні інтерактивні технології та вправи (Рис. 1.7).

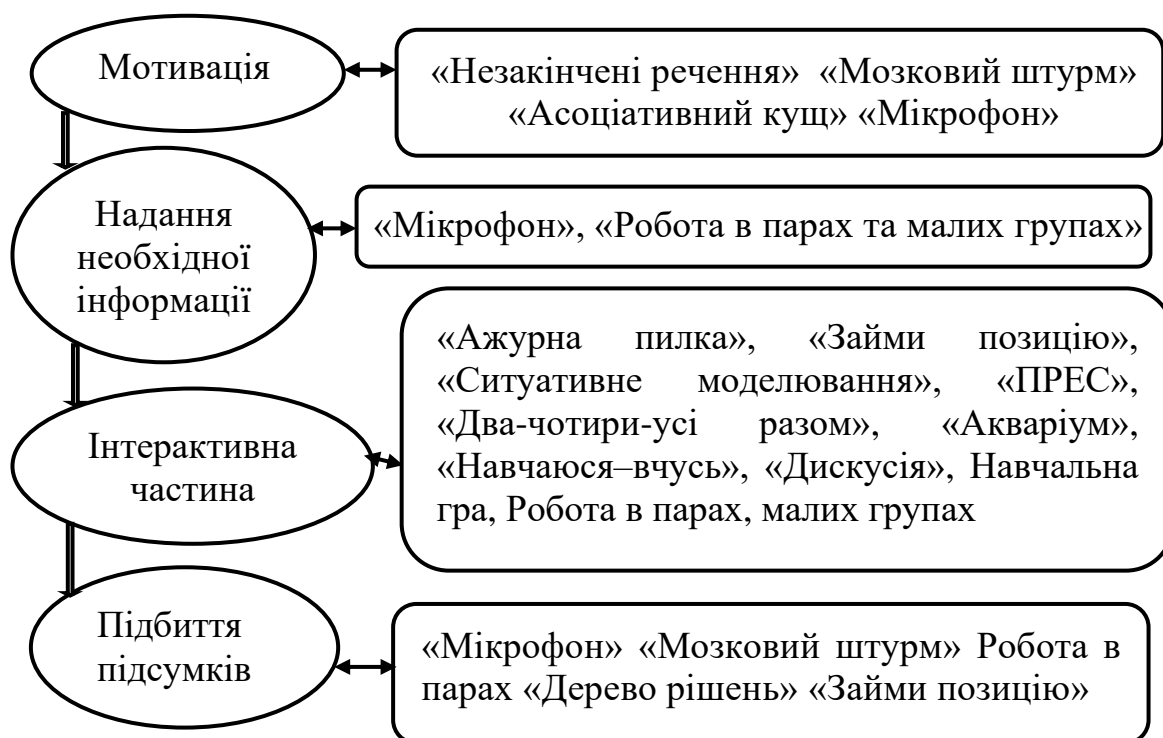

Рис. 1.7. Рекомендовані для використання інтерактивні технології на певних етапах інтерактивного уроку [64]

Для правильної організації формування читацької компетентності молодших школярів Л. Хоменко радить вчителю «враховувати специфіку художнього твору, психологічні основи процесу читання на різних етапах навчання, особливості сприйняття і засвоєння змісту художнього твору».

Формування читацької компетентності учнів передбачає збагачення словникового запасу і розвиток мовлення учнів, становлення оптимального читання (навички швидкого, свідомого, правильного читання), виразне читання, розвиток творчих здібностей, мислення, робота з різними джерелами інформації, самотійна та групова читацька діяльність, обговорення прочитаного [70, с. 5].

Схарактеризуємо найбільш застосовувані інтерактивні технології для формування читацької компетентності молодших школярів (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Інтерактивні технології для формування читацької компетентності молодших школярів

№	Технологія	Характеристика
1	Робота в парах	Технологія особливо ефективна на початкових етапах навчання учнів роботи у малих групах. Її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятись ідеями з партнером й лише потім висловлювати власні думки перед класом. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, уміння висловлюватись, критичного мислення, уміння переконувати й вести дискусію.
2	Робота в малих групах (команда)	Мета: вирішення складних проблемних ситуацій, що потребують колективного розуму, набуття навичок у спілкуванні, співпраці, застосовуючи наступні прийоми: «Діалог», «Синтез думок», «Коло ідей», «Пошук інформації», «Спільний проект». «Акваріум» є варіантом кооперативного навчання, як форма діяльності учнів у малих групах.
3	Розігрування ситуації за ролями	Гра як інтерактивний метод навчання (ділові та рольові ігри). Ігри на уроці допомагають практично застосувати знання. Гра – самотійна діяльність, у ході якої учні вступають у спілкування з однолітками. Тривалість гри може біти різною – це залежить від поставленої вчителем мети.
4	Незакінчені речення	Технологія дає змогу молодшому школяреві долати стереотипи, відпрацьовувати уміння говорити коротко, по суті й переконливо.

5	Займи позицію	Технологія демонструє різноманіття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після опанування учнями певною інформацією з проблеми й усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо їх вирішення.
6	Дискусія	Дискусія – це широке публічне створення якось спірного питання.

Організація уроку літературного читання із застосуванням інтерактивних технологій навчання потребує виконання певних вимог: створення та постійне підтримування на уроці доброзичливої атмосфери в колективі; попереднє вступне заняття, на якому зрозуміло пояснити зміст інтерактивного навчання; складення, опрацювання і забезпечення кожного учня правилами роботи на інтерактивному уроці для вклеювання в зошит (Рис. 1.8).

Рис. 1.8. Правила роботи на інтерактивному уроці

Читання як вид мовленнєвої діяльності ґрунтується на теоретичних положеннях, розроблених такими науками, як літературознавство, мовознавство, психологія, педагогіка, лінгводидактика.

Формування читацької компетентності здобувача початкової освіти має особливості, які зумовлені їх віковими, індивідуально-психологічними властивостями. Як вважають сучасні науковці (І. Гудзик, О. Жиганова,

Т. Качак, Н. Пазиніна та ін.) формування читацької компетентності, як багатокомпонентного особистісного утворення важливо здійснювати на міжпредметному рівні, тобто на матеріалах текстів різних видів: навчальних, художніх, науково-пізнавальних. Адже, чим швидше молодший школяр візьме в руки цікаву для нього, «свою», книжку, тим швидше процес читання стане для нього цікавим, а духовна праця, осмислення прочитаного перетвориться у постійну потребу читати [17; 24; 28; 45].

На думку Г. Волошиної і Л. Роєнко, формування особистості молодшого школяра, як самостійного читача, книголюба, розвиток його пізнавальних інтересів та читацької культури є важливим завданням вчителя початкової школи. Здобувачі початкової освіти повинні оволодіти навичками та вміннями активного читача: брати участь у колективній дискусії за змістом прочитаного, відстоюючи власні та враховуючи думки та міркування інших, аналізувати їх, доповнювати власними; дотримуватися норм читацької культури та культури спілкування і головне – діти повинні полюбити книжку та самостійне читання [15, с. 67].

Завдання вчителя нової української школи щодо формування читацької компетентності молодшого школяра полягає у створенні оптимальних умов для формування та всебічного розвитку особистості читача, який в процесі читацької діяльності не накопичує інформацію, а засвоює інтелектуальні техніки, читацьку культуру, формує коло читання, виявляє інтерес до отриманої інформації та поглиблює знання; аналізує прочитане та набуває читацького та життєвого досвіду з художньої літератури.

Від вчителя початкових класів значною мірою залежить, чи полюблять діти читання або залишаться байдужими до літератури; чи стануть вони друзями книги; чи легким буде їх перехід до базової середньої школи; чи «знайдуть» самих себе у сьогоденішньому складному і багатовимірному житті.

Висновки до першого розділу

У психолого-педагогічних дослідженнях читацька компетентність молодших школярів трактується в основному як ключова чи предметна і є системотвірною комунікативною, пізнавальною, інформаційною компетентностей – це складне, багатокomпонентне утворення, яке формується на різних етапах навчальної діяльності. У міжнародних дослідженнях поняття «читацька компетентність» застосовується, як знання системи мови, на противагу володіння нею в реальних ситуаціях; здатність індивіда до осмислення письмових текстів різних типів, різних формальних структур; готовність використовувати читання для набуття нових знань з метою подальшого навчання.

У широкому значенні читацьку компетентність молодшого школяра можна розглядати як комплексну характеристику особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями та навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчого розв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчих літературних здібностей.

На основі виділення категорійних ознак базових понять дослідження сформульовано робоче визначення читацької компетентності: оволодіння молодшим школярем сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу орієнтуватися у колі літературного читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів – читати, розуміти знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати та застосовувати набутий читацький досвід для вирішення освітніх завдань, у реальних життєвих ситуаціях, у типових і нових ситуаціях, що, у свою чергу, забезпечує готовність і здатність молодших школярів до подальшого навчання, пізнання, саморозвитку.

Встановлено, що читацька компетентність являє собою структурний

феномен, що містить як складові цінності, мотиви, установки, так і соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння й навички читацької діяльності. Складовими читацької компетентності є мовленнєва, літературознавча, інформаційна, літературно-творча, емоційно-ціннісна компетентності. Формування читацької компетентності забезпечується лише комплексним розвитком усіх її складових.

Передумовами оволодіння читацькою компетентністю є достатньо сформована навичка читання молодшого школяра, спеціальні здібності та інтерес до читання літературних творів. Методичним аспектом читацької компетентності є: спосіб читання, правильність, виразність, швидкість у єдності з усвідомленням прочитаного, тому, працюючи над текстом, вчителю необхідно одночасно удосконалювати техніку читання учнів та їхнє вміння розуміти зміст прочитаного.

Перспективною для формування читацької компетентності молодших школярів з точки зору компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів у навчанні є засоби інтерактивних технологій.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації; навчання, побудоване на взаємодії учня з навчальним оточенням, середовищем, що служить простором для застосування засвоюваного досвіду; навчання, занурене у спілкування, діалогове навчання; навчання під час якого здійснюється активна взаємодія учителя й учнів. Метою використання інтерактивних технологій на уроці літературного читання є формування читацької компетентності молодшого школяра.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

2.1. Вивчення рівнів сформованості читацької компетентності учнів початкових класів

На констатувальному етапі експерименту здійснювалося вивчення рівнів сформованості читацької компетентності учнів початкових класів.

Експериментальною базою дослідження обрано 2 четвертих класи Сумського закладу загальної середньої освіти I – III ступенів № 10 Сумської міської ради.

У дослідженні взяли участь 46 учнів двох четвертих класів (4-А і 4-Б), 56 батьків, 4 вчителі, які мають однакову кваліфікацію і стаж понад 15 років, практичний психолог, директор Сумського закладу загальної середньої освіти I – III ступенів № 10 Сумської міської ради

Дослідження здійснювалося поетапно протягом 2022–2023 навчального року: вересень 2022 року – констатувальний; жовтень 2022 – квітень 2023 – формувальний; травень 2023 – контрольний етапи.

Зміст констатувального експерименту: дослідження, спрямоване на визначення рівнів сформованості читацької компетентності, що передбачає сформованість в учнів 4-х класів рівня володіння уміннями знаходити інформацію в тексті, а саме визначати послідовність подій у творі; знаходити в тексті відповіді на поставлені запитання про те, хто є героями твору, де й коли відбувалися події, які події відбулися з персонажами тощо; формулювати прості висновки, як-от знаходити пропущені ланки в змісті тексту; визначати причину чи наслідок події; визначати подібність чи відмінність об'єктів, особливості зовнішності героїв; належність слів у тексті певним персонажам; зіставляти прочитане з власним життєвим досвідом.

Завдання констатувального етапу дослідження:

- вивчити державні вимоги до рівня загальноосвітньої читацької підготовки учнів початкової школи;
- розробити, науково обґрунтувати та узгодити з вчителями специфікацію тестових завдань;
- провести тестування за обраними тестовими завданнями;
- проаналізувати результати спостереження, анкетування вчителів та результати тестування учнів, зробити висновки.

Виконуючи завдання констатувального експерименту, у дослідженні рівнів сформованості читацької компетентності в учнів 4-х класів ми брали до уваги два аспекти:

1) змістовий вимір, що визначає зміст сформованості умінь читацької компетентності учнів 4-х класів: знаходження інформації; формулювання прямих висновків; інтерпретування й узагальнення (інтегрування) інформації; аналізування та оцінювання змісту й форми тексту;

2) когнітивний вимір, змістом якого є визначення умінь, які мають розвинути й застосовувати учні в процесі формування читацької компетентності: сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення власного досвіду.

Для з'ясування сутності читацької компетентності та її вимірів у контексті дослідження було проаналізовано:

- наукову літературу з досліджуваної проблеми;
- досвід міжнародних порівняльних досліджень (TIMSS) ;
- Державний стандарт початкової освіти;
- підручники й посібники з читання 4 клас;
- чинні вітчизняні освітні програми для початкової школи (1-4 класи).

Згідно з вимогами Державного стандарту початкової освіти визначено 4 рівні сформованості читацької компетентності молодших школярів: високий, достатній, середній, початковий рівні (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рівні сформованості читацької компетентності учнів 4-х класів

Рівні	Характеристика
Високий	Прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє навичками читання (вголос і мовчки), розуміє тексти різних видів; пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації в тексті; визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів; описує емоційний стан персонажів, співпереживає; висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва, наводить прості аргументи, використовуючи текст, власний досвід; описує враження від змісту і форми тексту; обирає тексти для читання, визначає мету читання та обирає відповідні тексти; на основі тексту створює план; експериментує з текстом, змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує.
Достатній	Прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, ілюстраціями; володіє навичками читання; пов'язує елементи інформації в цілісну картину; формулює прямі висновки на основі інформації в тексті; описує емоційний стан персонажів, співпереживає; іноді не може висловити власне ставлення до творів, літературних персонажів; наводить прості аргументи, використовуючи текст; описує враження від змісту тексту; з допомогою обирає тексти для читання без визначення мети; не завжди здатний на основі тексту створити план.
Середній	Не уміє прогнозувати зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком; недостатньо володіє навичками читання мовчки, має складнощі у розумінні текстів іншого виду; з допомогою вчителя пов'язує елементи інформації в цілісну картину і формулює прямі висновки; неможливо описати емоційний стан персонажів, не співпереживає; за допомогою вчителя обирає тексти, не визначаючи мети читання; не вміє скласти план тексту.
Початковий	Недостатньо володіє навичками читання, розуміє тексти описового виду; не пов'язує елементи інформації в цілісну картину; не уміє робити висновки з інформації в тексті; не може описати емоційний стан персонажів; не має власного ставлення до творів; часто не відповідає на поставлене завдання.

Відповідно до визначеної Державним стандартом початкової освіти та типовими освітніми програмами для початкової школи обґрунтовано критерії та показники сформованості читацької компетентності учнів 4-х класів (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Критерії і показники сформованості читацької компетентності учнів 4 класів

Критерії	Показники	
	Держстандарт ПО	Типові освітні програми 1-4 класи
1	2	3
Знаходження інформації	Сприймає текст, прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями, анотацією; володіє повноцінними навичками читання.	Орієнтується у фактичному змісті твору, знаходить і пояснює слова-терміни. Знаходить, розрізняє у текстах різномірну інформацію, пояснює її суть; знаходить у тексті відповіді на поставлені запитання. Відтворює фактичну інформацію з тексту. Встановлює послідовність подій, дій персонажів, динаміку літературного твору.
Формулювання простих висновків	Формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті	Встановлює, знаходить, причиново-наслідкові зв'язки. Пояснює, визначає та характеризує події, мотиви вчинків персонажів. Зіставляє прочитане із власним життєвим досвідом. Визначає тему твору, основну думку настрій, загальну тональність твору. Пояснює, які вчинки персонажів є позитивними, які – негативними. Розуміє авторську позицію до зображуваних подій і вчинків персонажів. Пояснює, який художній образ створив письменник, що основне хотів передати. Характеризує персонажа за його вчинками, визначає мотиви, наслідки його вчинку. Виявляє вну-

		трішній стан героя; неочевидну інформацію в тексті і узагальнює її.
Продовження Табл. 2.1		
1	2	3
Інтерпретування і узагальнення (інтегрування) інформації в прочитаному тексті	Розрізняє факти і думки про ці факти; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору; пов'язує елементи інформації в цілісну картину.	Виявляє ключові слова, пояснює як вони допомагають зрозуміти зміст тексту; виявляє зв'язки в тексті між окремими його частинами, між частинами тексту і темою. Розрізняє в тексті факти і судження, знаходить між ними зв'язок. Формулює ідеї тексту, пов'язує їх із власним досвідом. Аналізує емоційний стан персонажів, пояснює причини переживань героїв. Узагальнює, систематизує, класифікує інформацію з тексту.
Аналізування і оцінювання форми та змісту прочитаного тексту	Визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів; описує враження від змісту і форми медіатексту	Розпізнає, називає, виділяє в художньому тексті яскраві, образні вислови, художні описи природи, зовнішності героя, інших живих істот; пояснює їх роль у творі. Пояснює, які словосполучення, вислови допомагають краще уявити картини природи, події, персонажів, їх характери, вчинки, стосунки з іншими героями. Знаходить у тексті засоби художньої виразності; з'ясовує їх роль. Здійснює смисловий аналіз змісту тексту, висловлює власне судження. Виявляє деталі тексту, важливі для розуміння ідеї. Розпізнає стиль тексту і пояснює його вплив на сприймання інформації. Оцінює правдоподібність описаних подій в тексті, спираючись на власні уявлення і досвід. Визначає роль елементів форми (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби) для розуміння змісту.

Отже, критеріями для оцінювання рівнів сформованості читацької компетентності у дітей молодшого шкільного віку є:

- сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення власного досвіду, сформованість читацької навички, розуміння текстів, різних за жанрами, уміння давати особистісну оцінку прочитаному, наявність цінностей, які вкрай необхідні для соціалізації особистості молодшого школяра;

- мотивація до читання (ініціативність та самостійність в доборі текстів для читання й інтерпретування прочитаного;

- уміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане і перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо;

- стан сформованості навички читання (розвиток якісних характеристик технічної і смислової сторін навички читання вголос і мовчки, самостійне застосування мовленнєвих та позамовних засобів художньої виразності) та розуміння прочитаного (оволодіння прийомами смислового читання, самостійне розуміння лексичного значення слів, словосполучень;

- повноцінне усвідомлення в тексті фактичної, концептуальної, підтекстової (з допомогою вчителя) інформації з поступовим нарощуванням ступеня складності); застосування видів читання (аналітичного, переглядового, вибіркового відповідно до мети читання);

- уміння взаємодіяти з текстами різних видів» (цілісне сприймання учнями художніх та текстів інших видів, їх аналіз, інтерпретування з практичним використанням літературознавчих понять;

- уміння висловлювати рефлексивні судження у зв'язку з прочитаним, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів та використовувати її для збагачення особистого читацького досвіду.

Тестування учнів 4-х класів складалося з 9 завдань за методикою Ю. Романенко, Л. Шкарбан, В. Лещенко [55] «Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти» Українського центру оцінювання якості освіти (Додаток А).

Результати констатувального тестування учнів обох 4-х класів Сумського закладу загальної середньої освіти I – III ступенів № 10 Сумської міської ради зведено у таблиці Д2.3 і Д2.4 (Додаток Б).

Результати кількісного аналізу проведеного тестування з метою визначення рівнів сформованості читацької компетентності учнів 4-х класів зведено у таблицю 2.5.

Таблиця 2.5
Кількісний аналіз результатів констатувального тестування учнів обох класів

Рівень Клас	Усього учнів	Високий		Достатній		Середній		Початковий	
		учнів	%	учнів	%	учнів	%	учнів	%
4-А	23	3	13,1	4	17,4	9	39,1	7	30,4
4-Б	23	4	17,4	4	17,4	9	39,1	6	26,1

Узагальнені дані констатувальних зрізів на початку дослідження демонструють переважно середній (39,1%) і початковий (30,4% і 26,1%) рівні сформованості читацької компетентності в учнів обох класів. В учнів 4-Б класу показники на 4,3% кращі за показники учнів 4-А класу.

Якісний аналіз результатів проведеного тестування демонструють низькі та середні показники когнітивних умінь, значущих для формування читацької компетентності, що дає підстави говорити, що тестові завдання, спрямовані на інтерпретування й узагальнення і на аналізування та оцінювання змісту й форми тексту виявилися значно складними для учнів.

Близькість середніх показників двох блоків читацьких процесів: з одного боку, знаходження інформації та формулювання прямих висновків, а з другого – інтерпретування та узагальнення (інтегрування) інформації і аналізування та оцінювання форми й змісту текстів зумовлює те, що формулювання простих

висновків передбачає здатність знаходити відповідну інформацію, яка часто в тексті розташована в межах одного речення чи абзацу.

Своєю чергою уміння інтегрувати й інтерпретувати інформацію якнайтісніше пов'язане зі здатністю робити її глибший аналіз. На складність завдань щодо пошуку інформації впливало те, у якій частині чи частинах тексту потрібно було шукати відповідь – навіть такі завдання становили труднощі для переважної більшості учасників, не кажучи вже про завдання, які потребували охоплення інформації з кількох абзаців або й тексту в цілому. Також на спроможність виконання завдань вплинув стиль та тип тексту. Отже, в учнів відмічена недостатня сформованість когнітивних умінь, значущих для формування читацької компетентності.

На підставі даних таблиці 2.5 побудована порівняльна діаграма результатів констатувального тестування дітей обох класів (Рис. 2.1).

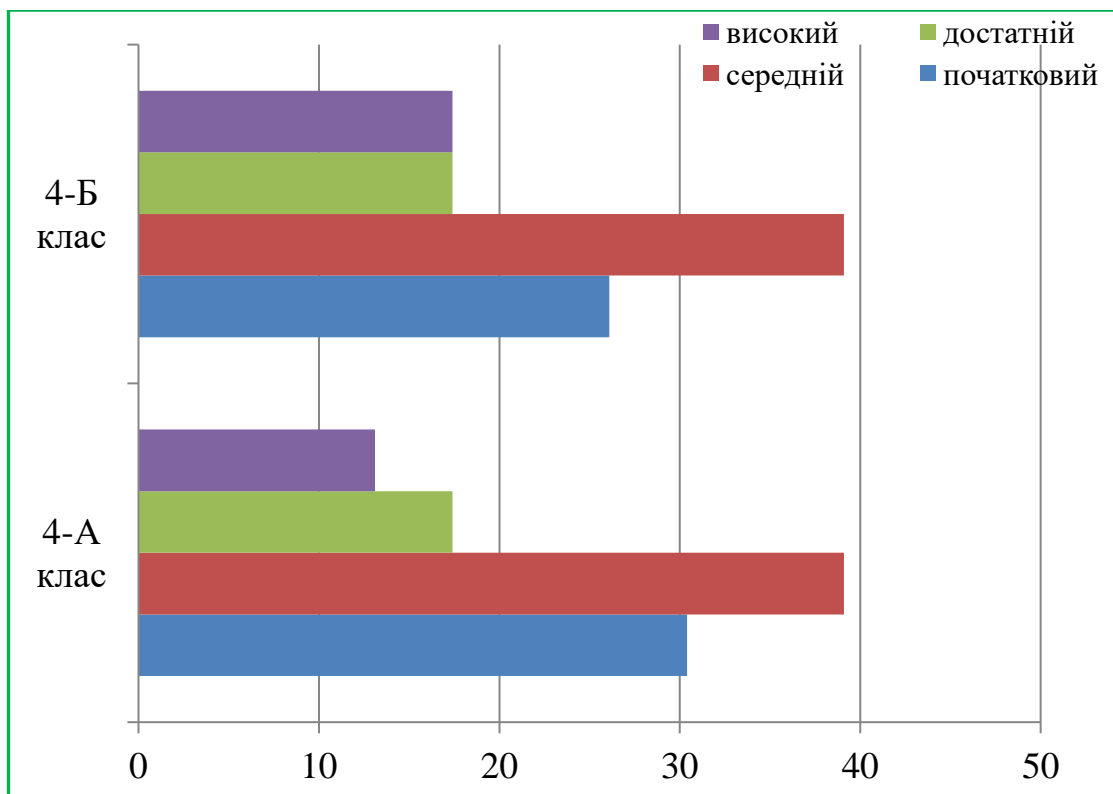

Рис. 2.1. Порівняльна діаграма рівнів сформованості читацької

компетентності в учнів обох класів за показниками констатувальних зрізів

На констатувальному етапі було проведено анкетування вчителів початкових класів з використанням методики В. Симонова за результатами якого виявлено фактори, що впливають на рівень сформованості в учнів читацької компетентності:

- методична підготовка вчителя;
- використання інноваційних технологій на уроці;
- вибір текстів для читання мотивація учнів до читання;
- підхід до організації роботи на уроці.

Аналіз анкетування вчителів показав, що вчителі не завжди застосовують інтерактивні технології на уроці; 72% вчителів іноді використовують інтегровані уроки читання. Більшість (80%) опитаних вчителів застосовує прийом заучування алгоритму дій для аналізу тексту, мало приділяючи уваги розвитку логічного мислення, творчості в учнів. Близько 60% опитаних учителів іноді пропонують учням самостійно обрати твір для читання, але зі списку рекомендованого вчителем. Результатами читацької діяльності своїх учнів цілком задоволені лише 18% опитаних вчителів; частково задоволені – 62%

Результатами проведеного анкетування вчителів приводять до висновків про існування прямої залежності між діяльністю вчителя та результатами його праці, вираженими у сформованості в учнів читацької компетентності та їх умінні застосовувати набуту інформацію з прочитаного для розв'язання завдань практичного змісту.

Таким чином, виконаний кількісний і якісний аналіз констатувальних зрізів підтверджує, що загальний рівень сформованості в досліджуваних учнів читацької компетентності не відповідає суспільним вимогам.

Для проведення формувального етапу дослідження ефективності методики формування читацької компетентності молодших школярів засобом інтерактивних технологій експериментальним класом обрано 4-А клас (з

гіршими показниками). Контрольним класом визначено 4-Б клас, уроки читання в якому проводитимуться за традиційною програмою.

2.2. Практична методика формування читацької компетентності учнів 4 класу засобом інтерактивних технологій та її впровадження в освітній процес

Метою формувального етапу дослідження є перевірка ефективності впроваджуваної в освітній процес експериментального класу практичної методики формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій.

Практична методика формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій полягає у застосуванні на уроках української мови та літературного читання інтерактивних технологій, як засобу розвитку читацьких умінь змістового аспекту (знаходження інформації; інтерпретування й узагальнення інформації; формулювання прямих висновків; аналізування та оцінювання змісту й форми тексту) і когнітивного аспекту (сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення власного досвіду) сформованості читацької компетентності.

На уроках з української мови та читання учні експериментального класу зосереджувалися на досягненні таких результатів навчання: взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення власного досвіду; висловлення власної думки, почуттів та ставлення, взаємодія з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримання норм літературної мови; дослідження індивідуального мовлення для власної мовної творчості, спостереження за мовними явищами, аналіз їх.

Добираючи дидактичний матеріал до уроків з української мови та літературного читання, ми дбали про те, щоб результати навчання були охоплені відповідними завданнями з формування читацької компетентності учнів: запитаннями до прочитаних текстів, зокрема проаналізувати зміст підручників на предмет того, яку систему запитань та завдань пропонують автори для формування в учнів умінь інтерпретувати та узагальнювати інформацію, а також аналізувати й оцінювати форму й зміст прочитаного тексту.

Завдання, що спрямовані на аналізування та оцінювання форми й змісту прочитаного тексту, охоплюють різні рівні тексту. Наприклад, для формування уміння аналізування та оцінювання тексту в цілому ми використовували такі завдання:

Порівняй дві розповіді про ті самі події. Чим вони різняться?; До якого стилю належить текст? Доведіть.;

Зверніть увагу на подання інформації: малюнки, поділ тексту на блоки. Обговоріть, як сприймання тексту залежить від його оформлення.; В яких рядках автор демонструє гумор, уміння опису пейзажів?

Який, на твою думку, цей текст: напружений, карколомний, нудний, комічний? Аргументуй., Порівняй твори різних авторів. Що робить вірші подібними?, Чим особлива форма твору? Яку особливість змісту мають ці твори?, Порівняй народний та авторський твори; Проаналізуйте текст. Як авторові вдається розсмішити читача? Наведіть приклади з тексту.

Для формування уміння аналізування та оцінювання певного мовного (художнього засобу), слова, словосполучення, речення в тексті ми надавали учням інші завдання, які вже стосувалися певного мовного засобу:

– Чому автор використовує слово...? Чому автор говорить про..., використовуючи слово...?, Які деталі допомогли тобі уявити головного героя? Знайди їх у тексті й прочитай, Яка репліка в діалозі є образливою? Як її варто змінити?, Відшукай у тексті описи героїв. Випиши слова, які передають емоції персонажа від цих героїв і допомагають читачам уявити героїв, Які незвичайні

слова використав автор, щоб...?, Чому в тексті слова ... написані саме так?, Які слова допомагають уявити персонажів твору?, Прочитай вірш. Чи вдало автор дібрав слова за звучанням?, Чому в тексті вжито виділені слова, речення?, Які слова використав автор, щоб змалювати...?, Випишіть слова, які передають зорові відчуття, звукові образи., Чому в уривку багато окличних речень?, Навіщо автор використав цей прийом?, За допомогою яких засобів автор передає.?, Випишіть з тексту порівняння і яскраві прикметники. Чому вони важливі?, Які деталі допомагають уявити персонажа? (Додаток И).

Для формування уміння аналізування та оцінювання уривка тексту (абзацу, частини тексту тощо) застосовуємо завдання та запитання: Як письменник описує зміни в поведінці головного героя після певної події? Що вас найбільше схвилювало або вразило під час читання цього уривка? Аргументуйте свою думку., Як описано героя? Яке враження справила на героїв розповідь іншого персонажа? Як це показує письменник у творі?

З метою формування читацької компетентності в учнів експериментального класу ми застосовували такі інтерактивні технології: різні види сюжетних і рольових ігор; ігрові ситуації і завдання; аналітичне і прогностичне читання («вичерпування смислів»); інсценізація за прочитаним і спостереженнями учнів; парна і групова робота в малих і великих групах; швидке і коротке висловлювання своєї думки або доповнення, завершення речень («Мікрофон», «Займи позицію»); складання тематичних павутинок, асоціативних куштів, сенканів; розв'язування морально-етичних завдань у процесі дискусії щодо тексту твору; підготовка проєктів та їх презентація; дослідницькі завдання (інтерв'ю, літературна експедиція, віртуальна мандрівка тощо); рефлексивні судження учнів щодо процесу і результатів своєї діяльності (індивідуальні, у парі, групі).

Загадки-жарти (усно): Чи буває душа в п'ятах? Чи є ноги у книжки? З поданих речень випишіть фразеологізми, прислів'я тощо і поясніть їх лексичне значення. Знайти відповідник значення до фразеологізмів, прислів'їв. Доволі ефективним засобом розвитку читацької компетентності

виявилось застосування стратегій критичного читання, які рекомендовано у посібнику «Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання»: «Читання в парах», «Читання із зупинками», «Графічні організатори».

На інтерактивному уроці «Людина починається з добра» за оповіданнями В. Сухомлинського, застосовуючи інтерактивні технології «Коло вибору», «Діаграма Вена», Кубик Блума, роботу в парах, ми формували в учнів читацьку компетентність, розвиваючи навички виразного, свідомого, правильного читання, вміння визначати головну думку творів, аналізувати, оцінювати поведінку і вчинки, надавати характеристику головним дійовим особам твору, робити висновки щодо прочитаного. багато прислів'їв та приказок про добро.

Після читання оповідання «В останній день літа», використовуючи інтерактивний метод «Кубик Блума», учні називали головних героїв оповідання, пояснювали назву твору, вчинки головних героїв оповідання, пропонували власні варіанти розгортання подій у творі та придумували кінцівку оповідання, ділились власними враженнями від прочитаного. За допомогою діаграми Вена учні знаходили спільне і відмінне між оповіданнями «В останній день літа» та «Чи роблять так друзі?». На етапі рефлексії вчитель разом з учнями прийшли до висновку, що «серця наповнилися добротою, милосердям, співчуттям. Зернятка доброти посіяні у серці протягом уроку, проросли і перетворилися на квіти» (Додаток Д).

Опрацювання та обговорення прочитаного тексту в парах сприяє формуванню вміння учнів взаємодіяти, обмінюватися думками, ставити різні типи запитань як до тексту, так і до свого співрозмовника з приводу прочитаного. Роль вчителя при цьому полягає у тому, щоб скерувати взаємодію учнів, запропонувати їм вектор роботи над текстом, чітко окреслити контекст обговорення прочитаного, порадити, як дійти спільного рішення чи побудувати конструктивний діалог.

Алгоритм взаємодії учнів в парі може бути таким: один учень читає

уривок тексту вголос. Прочитавши, одним реченням підбиває підсумок, відповідаючи на запитання «Про що йшлося в прочитаному уривку? Далі учні працюють за зазначеним алгоритмом, міняючись час від часу до завершення читання тексту. Інший учень ставить одне або кілька запитань на уточнення змісту, аналізування тексту чи побудову висновків. Усі запитання діти мають записати, щоб за потреби обговорити з учителем і отримати від нього зворотний зв'язок щодо виконаного завдання. Якщо учень, який читав уривок і якому адресовано запитання, не може відповісти на нього, то відповідь шукають спільно, звертаючись до тексту. Учні обмінюються ролями: тепер той, хто слухав, читає наступний фрагмент тексту.

На відміну від стратегії «Читання в парах» тут учні мають читати текст мовчки – «про себе». При цьому вчитель пропонує в прочитаному тексті знайти відповідь на певне запитання. Озвучити його вчитель може як перед читанням тексту, так і після нього. Читання із зупинками може бути застосовуване на уроці як самостійний метод або як елемент у межах стратегії «Спрямоване читання», під час якого вчитель за допомогою запитань на рівні розуміння змісту прочитаного спрямовує учнів на глибоке аналізування та інтерпретування (інтегрування) прочитаного у певному аспекті, не розпорошуючи уваги школярів на різні деталі, другорядні елементи змісту та форми тексту.

Так, під час уроку «Подарунок», спрямованого на вдосконалення різних технік читання прозових творів, насичених діалогами; вироблення навички чіткої і виразної вимови, уміння інтонаційне передавати настрій дійових осіб, уміння узагальнювати, ми використовували інтерактивні вправи та ігри («Переплутанка», читання анаграм, «Вузлики» тощо. У ході оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів («Мозкова атака», «Очікування») учні оголошують свої очікування від уроку, починаючи фразою «Я очікую...».

Під час опрацювання казки за допомогою вправи «Мікрофон» підготовлений учень-«казкар» сідає перед імпровізованим телевізійним

екраном і за сигналом «Прямий ефір!» ставить з метою перевірки первинного сприймання тексту запитання.

У ході уроку ми застосовували різні види читання: читання поданих слів аналітико-синтетичним способом; складання з ними словосполучень, речень; тлумачення незрозумілих слів; читання комбінованим способом (вголос, мовчки) за допомогою гри «Небо-земля». Формування уміння відтворення змісту ми застосовували вибіркоче читання, опитуючи учнів щодо змісту фрагментів тексту. Крім того на уроці застосовували вправи «Доповни речення», швидке читання зашифрованих речень, «Криголам», читання в особах, під час якого застосовано інтерактивну вправу робота у групах (Додаток Е).

Формування читацької компетентності учнів експериментального класу на інтерактивному уроці-перевірці досягнень учнів з теми «Видатні українці» здійснювалося у напрямку розвитку умінь систематизувати знання, порівнювати, співставляти опрацьовані твори, удосконалювати навички свідомого, виразного читання, формування здатності сприймати мету, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати; уміння працювати в групі; уміння здобувати необхідну інформацію з тексту та інших джерел.

З цією метою на уроці застосовувались такі інтерактивні технології: «Аукціон знань», «Фішбоун», «Кросворд», гра «Доповни рядочок», «Мікрофон», «На шляху до успіху» та ін.

На етапі рефлексії відбувалося самооцінювання учнів за допомогою вправи «На шляху до успіху» з використанням шести цеглинок LEGO: червоний – я був уважним учасником уроку, жовтий – я був активним учасником багатьох завдань, зелений – іноді брав участь у виконанні завдань, синій – не брав участі в уроці (Додаток Ж).

Для формування читацької компетентності і уміння критичного читання ми вважали за доцільне застосовувати «Графічні організатори читання», які передбачають різні способи візуалізації змісту прочитаного, допомагають

учням краще зрозуміти текст, запам'ятати інформацію, увести її в контекст власного й суспільного досвіду тощо. В своїй роботі ми використовували графічні аналізатори читання «Карта персонажів» і «Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався» (ЗХД).

Так, графічний організатор «Карта персонажів» – таблицю, де відмічали надані учнями характеристики Попелюшки і мачушиної дочки ми використовували на етапі збирання й структурування інформації про характери та риси персонажів казки для аналізу характерів персонажів казки «Попелюшка». Така технологія допомагає учням уявити персонажів, упорядкувати інформацію для подальшого порівняння, зіставлення чи протиставлення героїв, поділу їх на героїв та антигероїв, формувати в учнів уміння інтерпретувати та узагальнювати інформацію, уміння аналізувати й оцінювати зміст та форму тексту казки (Рис. 2.2).

	
Пасербиця.	Мачушина дочка.
Добра, роботяща.	Ледача, погана.
Виконує всю хатню роботу – попелюшка в домі.	Вимагає постійної уваги до себе, не хоче нікому допомагати.
Ввічлива, уважна, допомагає всім зустрічним.	Зневажливо відповідає, нічого не робить.

Рис. 2.2. Графічний організатор «Карта персонажів» в роботі над казкою «Попелюшка»

Графічний організатор «Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався» (ЗХД) ми застосовували для впорядкування учнями здобутої інформації та уведення її до контексту власного досвіду. ЗХД має вигляд таблиці з трьома колонками: в першому стовпчику таблиці учні зазначали відомі їм факти щодо викладеної в тексті інформації, у другому – формулювали запити та очікування щодо тексту, а також запитання щодо того, якої інформації вони в ньому не знайшли,

але хотіли б з'ясувати для кращого розуміння викладеної теми чи проблеми; у третьому – учні узагальнено фіксували інформацію, яку їм вдалося отримати з прочитаного тексту.

На інтегрованому уроці з української мови і літературного читання «Поезія Т.Г. Шевченка на уроках української мови; узагальнення та систематизація знань і умінь за темою «Прикметник»» для оптимізації роботи учнів з технологією «Знаю–Хочу дізнатися–Дізнався» (ЗХД) на початку використання вчитель пропонував таблицю з підказками, тобто орієнтовним колом запитань, щодо яких учні мають визначитися: чи знають вони це, чи хочуть про це дізнатися, чи дізналися про це з прочитаного на уроці тексту (Рис. 2.3).

Рис. 2.3. Графічний організатор на уроці «Життя і творчість Т. Шевченка»

Відповідно до тенденцій Нової української школи на уроках в експериментальному класі ми використовували предметну інтеграцію, при якій досягнення навчальних результатів з мови та літератури не виокремлюється, а поєднано в мовно-літературному курсі. Наприклад, здійснюючи предметну інтеграцію у межах інтегрованого курсу «Українська мова та література» ми працювали паралельно над віршем Г. Бойка «Веремій»

і над темою з української мови «Фразеологізми. Значення найпоширеніших фразеологізмів». Вивчення обох тем заплановано на один часовий період, тому проведення інтегрованого уроку із застосуванням інтерактивних вправ є логічним.

Застосування методу створення буктрейлера (переказ-демонстрація) є цікавим видом роботи з текстом, який сприяє розвитку уміння читання з розумінням. Переказ-демонстрацію ми оформлювали за допомогою презентації у додатках, що створює нестандартний підхід до вивчення твору, а також вносить у формування читацької та мовної компетентностей елементи новизни (Додаток К).

Формування читацької компетентності є складним і довготривалим процесом, але залежить від вчителя – як він виконає зробити читання цікавим та бажаним для учнів заняттям в школі і в житті. Численні методики з формування читацької компетентності у молодших школярів, у тому числі інтерактивні технології, – це своєрідні ключі, дієві інструменти, які перетворюють навчальний процес читання на безпосередню та органічну постійну діяльність учня.

Отже, від учителя початкових класів значною мірою залежить, чи полюблять діти читання або залишаться байдужими до літератури; чи стануть вони друзями книги і постійними її читачами, таким чином здобуваючи широту кругозору, міцні знання; чи легким буде їх перехід до базової середньої школи; чи «знайдуть» самих себе у сьогоденному складному і багатовимірному житті у подальшому житті.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Метою контрольного етапу дослідження було визначення результативності практичної методики формування читацької компетентності учнів експериментального класу засобом інтерактивних технологій в практиці початкової школи.

Методика контрольного експерименту включає проведення діагностичних зрізів за програмою констатувального експерименту з використанням ідентичних йому методів, методик, а також порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів за показниками розроблених на початку експерименту критеріїв формування читацької компетентності в контрольному та експериментальному класах.

Результати контрольного тестування учнів експериментального і контрольного класів зведено у таблиці Д2.6 і Д2.7 (Додаток В). Кількісний аналіз результатів контрольного тестування учнів обох класів з метою виявлення рівнів сформованості читацької компетентності досліджуваних учнів відображено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Кількісний аналіз результатів контрольного тестування учнів обох класів

Рівень Клас	Усього учнів	Високий		Достатній		Середній		Початковий	
		учнів	%	учнів	%	учнів	%	учнів	%
ЕК	23	7	30,4	7	30,4	6	26,1	3	13,1
КК	23	4	17,4	5	21,7	8	34,8	6	26,1

За даними таблиці 2.8 побудовано порівняльну діаграму контрольних зрізів сформованості читацької компетентності учнів ЕК та КК (Рис. 2.4); за даними таблиць 2.5 і 2.8 – діаграму динаміки читацької компетентності учнів ЕК протягом дослідження (Рис. 2.5).

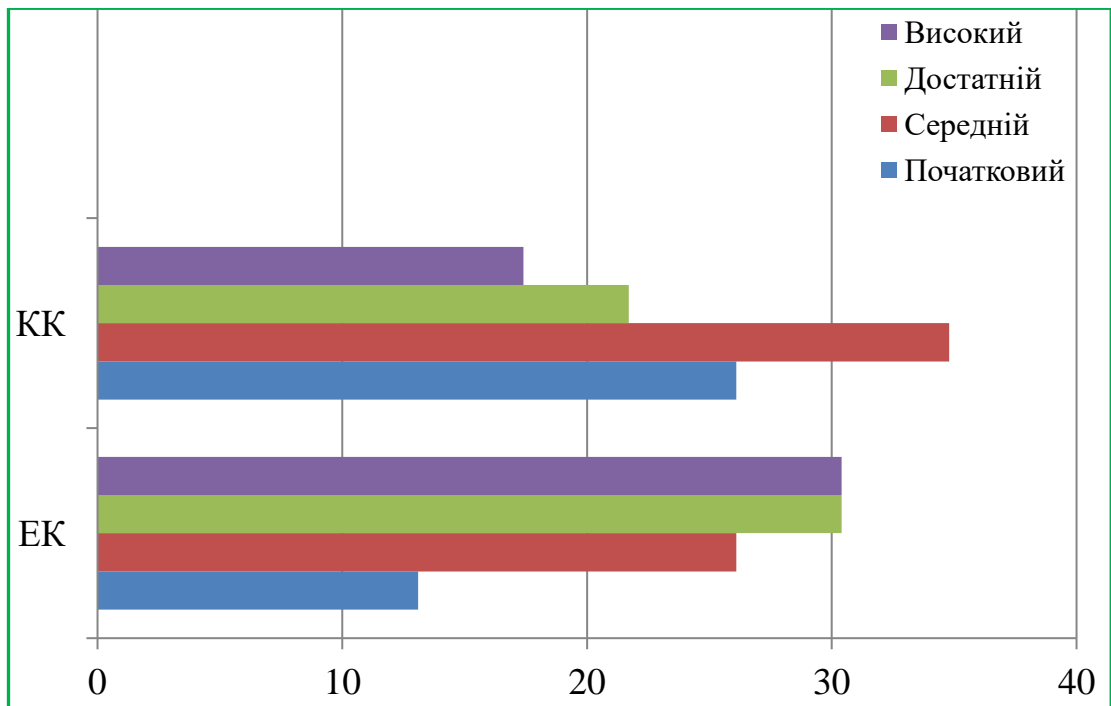

Рис. 2.4. Порівняльна діаграма рівнів сформованості читацької компетентності учнів ЕК і КК за результатами прикінцевих зрізів

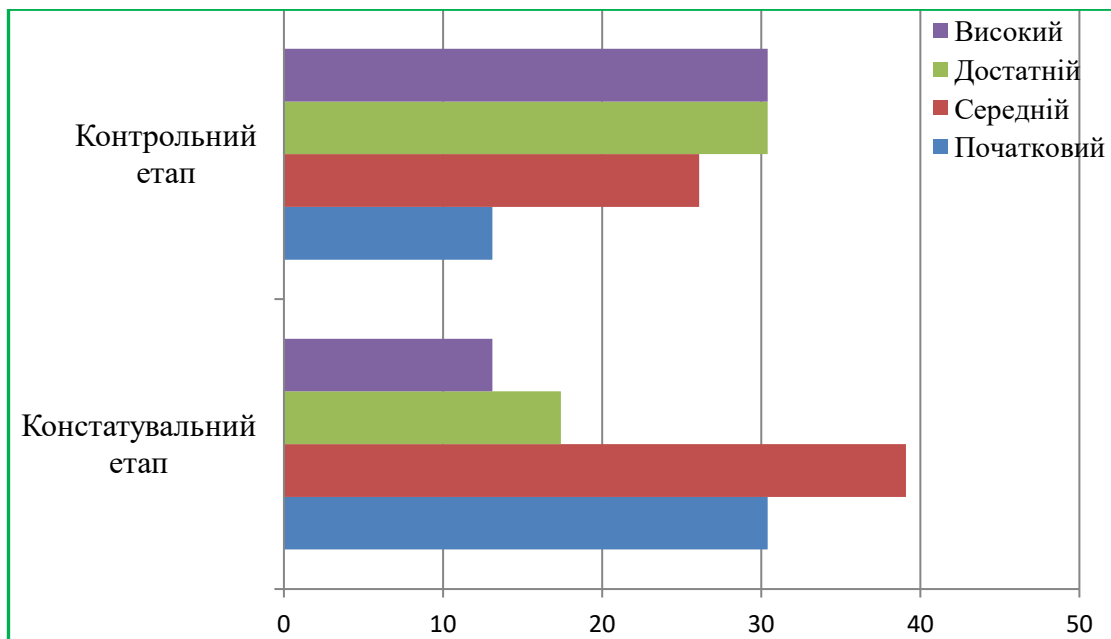

Рис. 2.5. Динаміка сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу протягом дослідження

Таким чином, кількісний та якісний аналіз результатів контрольного тестування учнів на прикінцевому етапі дослідження демонструє значні позитивні зміни у сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу, що надає можливість зробити висновки про ефективність застосування практичної методики формування читацької компетентності учнів 4-го класу засобом інтерактивних технологій у практиці початкової школи.

Висновки до другого розділу

Матеріали контрольної діагностики учнів обох класів та їх кількісний і якісний аналіз свідчать про переважно високий та достатній рівень сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу: високий рівень сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу виріс у 2,3 рази (від 13,1% до 30,4%) і перевищує аналогічні показники учнів контрольного класу у 1,7 разів (30,4% до 17,4%); показники достатнього рівня в учнів експериментального класу збільшилися у 1,7 разів (від 17,4% до 30,4%) і перевищують аналогічні показники учнів контрольного класу у 1,4 разів (30,4% до 21,7%); початковий рівень сформованості читацької компетентності учнів ЕК знизився протягом дослідження у 2,3 рази (від 30,4% до 13,1%) і менші за аналогічні показники учнів контрольного класу у 2 рази (13,1% до 26,1%).

Показники високого і достатнього рівнів сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу складають 60,8%, тоді як аналогічні показники учнів контрольного класу – 39,1%.

За результатами спостережень за роботою вчителів експериментального класу можна зробити висновок, що значно змінилися усвідомлення ними цілей і завдань формування читацької компетентності молодших школярів; це давало можливість творчо та науково обґрунтовано підходити до вирішення педагогічних проблем, застосовуючи інноваційні технології, зокрема інтерактивні технології на уроках української мови та літературного читання.

Отже, технологія інтерактивного навчання є ефективною формою організації освітнього процесу, яка використовується для формування читацької компетентності учнів у сучасній початковій школі, оскільки на таких уроках відбувається формування у молодших школярів когнітивних умінь: сприйняття, аналізу, інтерпретації, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення власного досвіду. Учні вдосконалюють читацькі навички, розуміння різних за жанрами текстів, уміють надати власну оцінку прочитаному. На уроках з використанням інтерактивних технологій у молодших школярів підвищується мотивація до читання, учні виявляють ініціативу у доборі текстів для читання та інтерпретування прочитаного; перетворюють отриману в тексті інформацію, виявляючи уяву та творче мислення.

Отже, інтерактивні технології найбільш ефективні у процесі формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти.

Проведення експериментально-дослідної роботи з формування в учнів 4-х класів читацької компетентності засобом інтерактивних технологій дає можливість розробити практичні поради вчителям початкової школи щодо ключових завдань у процесі формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти:

1) ознайомити учнів з дитячою літературою в авторській, жанровій, тематичній різноманітності; навчити вибирати літературу, враховуючи інтереси, побажання; виховувати потреби в систематичному читанні, як засобові пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку;

2) розвивати усне та писемне мовлення учнів; постійно працювати над удосконаленням навичок читання, використовуючи різноманітні вправи;

3) створити належні психолого-педагогічні умови для сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного;

4) використовувати різноманітні методи і форми на всіх етапах уроку читання; через використання різних прийомів роботи над художнім текстом формувати навички аналізу художнього твору; організовувати дослідницьку

роботу школярів;

5) працювати над постійним удосконаленням естетичного смаку школярів; формувати у школярів прийоми самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок; співпрацювати з батьками і бібліотекарем.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз наукової літератури і практичний доробок з досліджуваної проблеми показали, що формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобами інноваційних, зокрема інтерактивних, технологій у сучасній початковій школі було і є актуальною проблемою педагогічної та психологічної науки, що дало можливість зробити такі висновки.

1. Проблема формування у здобувачів початкової освіти умінь та навичок літературного читання широко репрезентована у спадщині видатних українських та зарубіжних педагогів, психологів та діячів освіти, які зробили значний внесок у розробку методики формування читацької компетентності молодших школярів у сучасних умовах реформування освіти в Україні. Наявні джерела переконують, що формування читацької компетентності є важливою умовою для формування у здобувачів початкової освіти цілісного бачення світу, пізнання закономірних зв'язків у навколишньому світі, явищах, предметах тощо.

На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що застосування інтерактивних технологій на уроках літературного читання для формування читацької компетентності молодших школярів науковцями розглядається як умова всебічного і гармонійного розвитку особистості здобувача початкової освіти.

2. У магістерській роботі теоретично обґрунтовано важливість формування читацької компетентності учнів початкових класів і уточнено основні поняття з досліджуваної проблеми. У дослідженні проаналізовано положення Державного стандарту початкової освіти і чинних типових освітніх програм літературного читання для учнів 1–4 класів; визначено сутність поняття читацької компетентності та її структурних компонентів, завдання, засоби та психолого-педагогічні особливості формування читацької компетентності на уроках літературного читання та української мови в сучасній початковій школі.

Читацька компетентність як складне багатокomпонентне особистісне утворення стосується опрацювання читачем текстів різних видів, є базовим складником комунікативної і пізнавальної компетентностей і передбачає оволодіння учнями сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу дитині відповідно до її вікових можливостей самостійно орієнтуватися в колі дитячого читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів – читати, розуміти знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, застосовувати її для вирішення навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, у стандартних і нових ситуаціях. Набутий читацький досвід забезпечує готовність і здатність молодших школярів до подальшого навчання, пізнання, саморозвитку.

У змісті читацької компетентності здобувачів початкової освіти виділяються такі її основні взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний, які реалізуються у змістових лініях освітньої програми з читання/літературного читання для початкових класів.

3. З'ясовано, що формуванню читацької компетентності здобувачів початкової освіти сприяють інноваційні технології та інші цікаві форми організації і проведення уроків літературного читання, а також добір такого змісту навчального матеріалу, який забезпечить його новизну, емоціогенність, розвиток читацьких інтересів. Організація уроку літературного читання із застосуванням інтерактивних технологій забезпечує реалізацію процесу формування читацької компетентності учнів в освітньому процесі початкової школи шляхом якомога активнішої участі самих учнів в освітньому процесі, варіативності побудови читацької діяльності, застосування емоційно привабливих елементів (ігри, дискусії, групова робота, кросворди, інсценізації тощо).

Інтерактивні технології дають можливість молодшим школярам уміло застосовувати у повсякденному житті знання, які учні здобувають у процесі

читацької діяльності, впливають на їхній світогляд та подальшу сферу діяльності.

4. Практична методика формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій полягає у застосуванні на уроках української мови та літературного читання інтерактивних технологій як засобу розвитку читацьких умінь змістового аспекту (знаходження інформації; інтерпретування й узагальнення інформації; формулювання прямих висновків; аналізу та оцінювання змісту й форми тексту) і когнітивного аспекту (сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення власного досвіду) сформованості читацької компетентності.

З метою формування читацької компетентності в учнів ми застосовували на уроках в експериментальному класі різні інтерактивні технології, методи і прийоми: ігри, ігрові ситуації і завдання; аналітичне і прогностичне читання («Вичерпування смислів»); парна і групова робота; складання тематичних павутинок, асоціативних кущів, сенканів; дискусії щодо тексту твору; підготовка проєктів та їх презентація; дослідницькі завдання (інтерв'ю, літературна експедиція, віртуальна мандрівка тощо); «Мікрофон», «Займи позицію», «Коло вибору», «Діаграма Вена», Кубик Блума, «Мозкова атака», «Очікування», графічні аналізатори читання «Карта персонажів» і «Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався» (ЗХД), «Аукціон знань», «Фішбоун», «Кросворд», «На шляху до успіху» з використанням шести цеглинок LEGO для само оцінювання учнів на етапі рефлексії та інші.

5. У ході експериментальної роботи вивчено рівні сформованості читацької компетентності в учнів четвертих класів до і після формувального впливу. Матеріали контрольної діагностики учнів обох класів та їх кількісний і якісний аналіз свідчать про переважно високий та достатній рівень сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу: високий рівень сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу виріс у 2,3 рази (13,1% до 30,4%) і перевищує

аналогічні показники учнів контрольного класу у 1,7 разів (30,4% до 17,4%); показники достатнього рівня в учнів експериментального класу збільшилися у 1,7 разів (від 17,4% до 30,4%) і перевищують аналогічні показники учнів контрольного класу у 1,4 разів (30,4% до 21,7%); початковий рівень сформованості читацької компетентності учнів ЕК знизився протягом дослідження у 2,3 рази (від 30,4% до 13,1%) і менші за аналогічні показники учнів контрольного класу у 2 рази (13,1% до 26,1%).

Показники високого і достатнього рівня сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу складають 60,8%, тоді як аналогічні показники учнів контрольного класу – 39,1%.

За результатами спостережень за роботою вчителів експериментального класу можна зробити висновок, що значно змінилися усвідомлення ними цілей і завдань формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти та використання в освітньому процесі інтерактивних технологій.

Таким чином, кількісний та якісний аналіз результатів проведеного дослідження демонструє значні позитивні зміни у сформованості читацької компетентності учнів експериментального класу, що надає можливість зробити висновки про ефективність запропонованої практичної методики формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом інтерактивних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксюк В. Компетенція і компетентність: проблеми, пошуки, рішення. *Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія «Педагогічні та історичні науки»*. 2013. № 6. С. 173-184.
2. Бех І. Вивчення особистості молодшого школяра. *Початкова школа*. 1993. №3. С. 6-10.
3. Білявська Т. Методика навчання літературного читання: навчально-методичний посібник. Миколаїв: СПД Румянцева, 2017. 109 с.
4. Богатко С. Розвиток читацької компетентності молодших школярів. URL: <https://naurok.com.ua/z-dosvidu-roboti-rozvitok-chitacko-kompetentnosti-molo-dshih-shkolyariv-18128.html> (Дата звернення 08.02.2023).
5. Бондаренко О. Формування читацької компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2014. № 5. С. 6 – 8.
6. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
7. Вакуленко Т. PISA: читацька грамотність. 2017. URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/literature/pisa/index.html> (Дата звернення 08.12.2022).
8. Варзацька Л. Формування загальнонавчальних умінь як засіб досягнення цілей компетентнісної мовної освіти. *Науковий вісник Східноєвропейського НУ ім. Л. Українки. Педагогічні науки*. Луцьк, 2008. № 6. С. 4-12.
9. Вашуленко О. Українська мова і читання: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах); Ч. 2. Київ : Освіта, 2021. 168 с.
10. Вашуленко О. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/714341/1/Читацька%20компетентність.pdf>. (Дата звернення 23.11.2022).
11. Вашуленко О. Емоційно-ціннісна складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2013. № 1. С. 13-18.

12. Вашуленко О. Мовленнєва складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2011. № 12. С. 16-22.
13. Вашуленко О. Оцінювання читацьких компетентностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2007. № 12. С. 16-20.
14. Волошина Г. Особливості уроків читання та літературознавча пропедевтика у початковій школі: посібник для студентів та вчителів початкової школи. URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080jspu/bitstream/67893251/Osoblyvosti_urokiv_chytannia.pdf. (Дата звернення 15.02.2023).
15. Волошина Г., Роєнко Л. Типи та особливості уроків української мови і літературного читання у початкових класах: навч. посібник. Умань: Сочінський, 2013. 126 с.
16. Григорчук А., Уманець К. Сучасні методи та прийоми проведення занять з позакласного читання (2-4 класи). *Початкова школа*. 2010. № 5. С. 17-21.
17. Гудзик І. Чи треба вчити молодших школярів читати невідомий текст? *Початкова школа*. 1991. № 3. С. 4-6.
18. Давиденко В. Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у початкових класах. *Початкова школа*. 2004. №1. С. 17-19.
19. Джежелей О. Диференційований підхід до формування навички читання у 4-річній школі. *Початкова школа*. 2002. № 4. С. 10-11.
20. Дівакова І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 180 с.
21. Дмитренко К., Коновалова М., Семиволос О., Бекетова С. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посібник. Харків: Основа, 2018. 120 с.
22. Ємець А. Сучасна література в колі читання молодших школярів. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. 2012. Вип. 5. С. 22-33.
23. Едігей В. Вчись читати, малюк: практичний посібник / ред. В. Співаковський. Київ, 1993. 254 с.

24. Жиганова О. Навчання правильного, свідомого, виразного читання. *Початкова освіта*. 2004. № 4. С. 7-9.
25. Збірник нормативних документів. Серія «Початкова освіта» (Державний стандарт початкової освіти, Державний стандарт базової середньої освіти, Концепція Нової української школи, Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2; 3-4 класи, Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та ін.). К.: ОСВІТА-ЦЕНТР, 2021. 480 с. Київ : ОСВІТА-ЦЕНТР, 2022. 480 с.
26. Канищенко А. Літературне читання: розвиток творчих здібностей учнів. 3-4 класи: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2017. 120 с.
27. Карнаух Т. Впровадження інтерактивних методів навчання на уроках читання. *Початкова школа*. 2005. №11. С.5-8.
28. Качак Т. Літературна освіта молодших школярів: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 44 с.
29. Коваль Г., Іванова Л., Суржук Т. Методика читання: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2009. 280 с.
30. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці. *Початкова школа*. *Початкова школа*. 2005. №2. С. 5-7.
31. Копелюк С. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках літературного читання. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. №12-13. С. 12-14.
32. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1989. 608 с.
33. Костюченко Л. Розвиток читацької компетентності. *Педагогічна майстерня*. 2013. № 3. С. 27-32.
34. Кохно Т. Формування читацьких навичок на уроках літературного читання у 3-му класі: методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2014. 52 с.

35. Луців С. Літературна гра як засіб розвитку читацького кругозору молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. 2014. Вип. 10. С. 248-252.

36. Максименко Н., Качак Т. Технології вивчення галузі «Мови і літератури» в початковій школі: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2015. 364 с.

37. Манойло В. Формування читацької компетентності молодших школярів на уроках позакласного читання. *Шкільний бібліотекар*. 2015. № 4. С. 3-6.

38. Мартиненко В. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307655.pdf>. (Дата звернення 23.03.2023).

39. Мартиненко В. Сучасні тенденції розвитку читацької діяльності молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 23 (2-2017), ч. 2. С. 189–196.

40. Мельник Н. Впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес. *Початкове навчання і виховання*. 2006. №13. С. 7–9.

41. Науменко В. Методичні рекомендації до навчально-методичного комплексу з літературного читання для 3 класу. URL: <http://www.pochatkova-shkola.net/journal.htm>. (Дата звернення 05.02.2023).

42. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Н. Бібік. Київ: Плеяди, 2017. 206 с.

43. Олійник С. Формування читацької компетентності молодших школярів: теоретичний аспект. URL: <https://naurok.com.ua/z-dosvidu-robotirozvit-ok-chitacko-kompetentnosti-molodshih-shkolyariv-18128.html>. (Дата звернення 18.01.2023).

44. Опис ключових змін в оновлених програмах початкової школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pochatkova/opysklyuchovyh-zmin.pdf>. (Дата звернення 03.12.2022).

45. Пазиніна Н. Формування читацької компетентності молодших школярів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Методика викладання української мови в сучасній школі: теорія та практика». 31 березня 2020 р. м. Харків. Харків: Університет, 2020.

46. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 2. С. 2-5.

47. Петрик О. Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу у мовно-мовленнєвій освіті молодших школярів. *Початкова школа*. 2019. № 6. С.39–43.

48. Петровська Т. Система роботи над образними засобами художнього твору на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2013. № 4. С. 5-7.

49. Підгорна Т. Розвиток читацької компетентності учнів початкової школи. *Завуч*. 2012. № 4. С. 13-19.

50. Підлужна Г. Психолого-педагогічні умови активізації читацької самостійності молодших школярів. *Початкова школа*. 2011. № 1. С. 11-15.

51. Підлужна Г. Становлення методики читання в українській школі (XIX – поч. XX століття). *Рідна школа*. 2002. № 3. С. 64-67.

52. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій. *Початкова школа*. 2004. №10. С. 8-10.

53. Подановська Г. Психолого-педагогічні та методичні умови формування основ читацької самостійності молодших школярів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 6. С. 96-102.

54. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

55. Романенко Ю., Шкарбан Л., Лещенко В. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти. Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2022. 47 с.

56. Рославлева О. Зарубіжний досвід формування інтересу до читання у молодших школярів. *Збірник наукових праць Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Г. Сковороди*. 2013. Вип. 8. 200 с.

57. Савченко О. Методика читання у початкових класах Київ. : Освіта, 2007. 334 с.

58. Савченко О. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2011. № 8-9. С. 4-8.

59. Скрипченко Н. Шляхи вдосконалення класного і позакласного читання. *Початкова школа*. 1990. № 5. С. 23-25.

60. Собко В. Компетентнісний підхід у системі вивчення частин мови у початковій школі. *Вісник ГНПУ імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 2. С. 203-211.

61. Собко В., Каліш В. Формування текстологічної компетентності молодших школярів у процесі роботи над висловлюваннями типу описів. *Лінгводидактика: теорія, методика, досвід: збірник наукових праць*. 2015. Вип. 4. С. 30-39.

62. Собко В., Каліш В. Формування чуття мови у молодших школярів у процесі роботи над художніми текстами. *Збірник наукових праць Уманського ДПУ*. 2014. Вип. 2. С. 204-209.

63. Старагіна І., Терещенко В., Панченков В. Нова українська школа: Розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник. Харків: Соняшник, 2020. 176 с.

64. Стахів М., Ковальська О., Марко Г. Засоби формування ключових компетентностей в учнів початкової школи. *Молодий вчений*. 2019. № 9 (73). С. 99-104.

65. Стребна О., Соценко А. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків: Основа, 2005. 176 с.

66. Телячук В., Лесіна О. Інноваційні технології навчання в початковій школі. Харків: Основа, 2007. 240 с.

67. Трунова В. Методика проведення уроків позакласного літературного читання в загальноосвітній школі: інноваційний підхід. 3-4 класи. Харків: Ранок, 2016. 128 с.

68. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо? *Дивослово*. 2017. № 9. С. 8-15.

69. Фенцик О., Лавренова М. Читацька компетентність здобувачів початкової освіти: сутність поняття. URL: http://конференція.com.ua/files/_scientificconference/75/3/75-03_101-104.pdf. (Дата звернення 15.02.2023).

70. Хоменко Л. Читацькі інтереси та читацька активність школярів: психологічні аспекти проблеми. *Психолог*. 2005. № 3 (січень). С. 5-6.

71. Чепелева Н. Технології читання: психологічний інструментарій: посібник. Київ: Главник, 2004. 95 с.

72. Чмелюк Л. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Методика викладання української мови в сучасній школі: теорія та практика». 31 березня 2020р. м. Харків. Харків: Університет, 2020. С. 249-255.

73. Шепельчук О. Формування учня-читача засобами ігрової діяльності на уроках української літератури. Сучасні наукові інновації; Част. I: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 11-12 травня 2021 року. К.: МЦНіД, 2021. 52 с.

74. Явоненко М. Система творчих завдань міжпредметного характеру як засіб розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів. URL: <http://www.disslib.org/systema-tvorchykh-zavdan-mizhpredmetnoho-kharateru-jak-zasib-rozvytku-literaturno.html>. (Дата звернення 11.05.2023).

75. Ярмаченко М., Калениченко Н. Питання освіти та виховання у педагогічній спадщині (Є. Адамович, Х. Алчевська, С. Васильченко, І. Вишенський, Б. Грінченко, О. Пчілка, С. Русова, Г. Сковорода, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Л. Українка, К. Ушинський, І. Франко, Н. Хомський, Т. Шевченко та ін.): хрестоматія. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010. 410 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностичні матеріали вивчення сформованості читацької компетентності молодших школярів

Інструкція. Прочитай текст (числа позначають абзаци) і виконай завдання до нього. Читаючи, можеш робити потрібні тобі позначки, наприклад підкреслювати, обводити тощо. Пам'ятай, що всі наступні завдання стосуються цього тексту, а тому повертайся за потреби до нього. Позначай відповіді чітко, записи роби зрозуміло й грамотно.

Текст.

- 1 – Ну, дороженькі, які ідеї маємо на завтра? – звернулася до класу Валентина Михайлівна. – Кого чим осінь порадувала цьогоріч?
- 2 – У нас яблука вродили, мов кавуни! – вигукнула Оля.
- 3 – А мені тато з городу приніс учора соняшник, як колесо до джипа! – похвалилася Мирося.
- 4 А в нас є кукургуза! – підскочив Вовчик і, розчепіривши руки, додав: – Отакенна!
- 5 – Не кукургуза, Вовчику, а кукурудза, – виправив його Сергій.
- 6 – А мій дідусь каже «кукуруза», – утрутилася в суперечку Іринка.
- 7 – Як же правильно? Навіть не знаю, – хитро усміхнулася Валентина Михайлівна. – Хто ж підкаже?
- 8 – Словник! Орфографічний! Орфоепічний! – одне з-поперед одного загукали діти, а Вовчик уже ледь не біг до книжкової полиці: «Хіба? Невже ж не кукургуза?..»
- 9 – І тільки Марічка не брала участі в дискусії. «Що ж там вдома на городі є?» – гарячково пригадувала вона. Адже їй теж дуже кортіло щось принести на День урожаю. Та майже нічого не згадувалося. Пхе, город! Вона що, мов Попелюшка, повинна робити там тяжко?! Це не про неї, коли є новенький планшет, а з однокласницею-сусідкою щодня можна бавиться іграшковим будиночком з десятком різних ляльок... Тому, коли батьки влітку просили щось допомогти на городі, Марічка завжди легко знаходила тисячі невідкладних справ: то їй треба на завтра те, то їй треба це, то... Словом, не до городу їй було. Отже, і мучилася нині: «Що ж там є? Що? О!!! Можливо...»
- 10 – А в мене... – випалила вона так, що клас, зайнятий у цей час обговоренням «кукургузи-кукурузи-кукурудзи», аж замовк, – гарбуз є! Не гарбуз, а гарбузяка! Цілий цар-гарбуз, мов карета Попелюшки!
- 11 – Це було сказано так переконливо, що всі на мить побачили, як до їхньої святкової композиції підходять учителі, учні молодших класів, шестикласники і навіть дев'ятикласники, батьки і з захватом охкають: «Ох, оце так п'ятачки! Ох, оце так композиція, як справжній бал із Попелюшкою! От хто в нас сьогодні переможці!»

- 12 – Це чудово! – повернула всіх на землю Валентина Михайлівна.
– Марічко, ти молодець! Я вже й назву для композиції придумала:
«Осінній бал із Попелюшкою». Подобається?
- 13 – Так! – засяяла Марічка, а інші діти теж підхопили: – Дуже! Супер!
- 14 Вовчик миттю й ідею запропонував:
- 15 – З моєї куку... моїх качанів можна зробити лакеїв. Вони такі з чубчиками
будуть і в лівреях із початків!
- 16 – У чому, чому? – аж чмихнув Сергій.
- 17 – У лівреях. Ти що не читав «Попелюшки» у третьому класі? – здивувався
Вовчик.
- 18 – Не люблю, як дехто, весь час над книжками сидіти, – буркнув
Сергійко.
- 19 – А Попелюшка? З чого буде вона? – з кінця класу долетіло питання
Софійки.
- 20 – З... з..., – як горох, посипалися пропозиції.
- 21 – Зробимо її з однієї з моїх ляльок! – відрізала Іринка. – У неї навіть набір
вбрання такий є!
- 22 – Це була найкраща пропозиція. Так і вирішили: фрукти й овочі в
композиції будуть «гостями на балу», а по центру буде «Попелюшка» біля
великої-превеликої гарбузової «карети».
- 23 – Краса буде неймовірна! – підсумувала Валентина Михайлівна. – А тепер
по каретах, мої принцеси й принци, – пожартувала вона на прощання.
- 24 – Усі засміялися, крім Марічки. «І чого в мене немає хрещеної-феї?..» –
думала вона в цей час, обіцяючи сама собі більше ніколи-ніколи не
відмовлятися від городньої роботи. (А. Коловорітський).

Завдання 1. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіа-текстах та використання її для збагачення свого досвіду. Когнітивний читацький процес: інтерпретування та узагальнення (інтегрування) інформації.

Надані 2 фрагменти тексту. Запитання: Що відчувала Марічка в наведених ситуаціях? Заверши кожне речення словом, яке найточніше передає її емоційний стан.

1) Коли діти хвалилися своїми дарами осені, дівчинка відчувала...

2) Коли Валентина Михайлівна похвалила Марічку, дівчинка відчула...

Можливі бали: 0-2.

Оцінка результатів.

Відповідь	Бал
-----------	-----

Запропоновано відповідь за обома ситуаціями відповідно до таких переліків: Коли діти хвалилися своїми дарами осені, дівчинка відчувала заздрість, завидки, досаду, прикрість, муку, страждання, розпач, відчай, безнадію, безвихідь або інші означення відчуттів, неприємних для особи і пов'язаних із неможливістю зробити щось приємне, за що можна було б отримати похвалу. Коли Валентина Михайлівна похвалила Марічку, дівчинка відчувала радість, щастя, гордість або інші означення поєднання відчуттів у складній ситуації, пов'язаній із нервуванням.	2
Відповідь надано лише за однією позицією відповідно до варіантів, перелічених на 2 бали, або відповідь надано за однією позицією відповідно до варіантів, перелічених на 2 бали, а за другою - неприйнятний варіант.	1
Відповіді не надано або відповідь за обома позиціями не відповідає варіантам, переліченим на 2 бали.	0
Відповіді немає.	X

Завдання 2. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіа-текстах та використання її для збагачення свого досвіду. Когнітивний читацький процес: оцінювання форми та змісту.

Перечитай абзац. *Як же правильно? Навіть не знаю, - хитро усміхнулася Валентина Михайлівна. Хто ж підкаже?* Як ти вважаєш, чому Валентина Михайлівна «хитро усміхнулася»? Запиши свою думку. Чи можна це вважати насмішкою? Аргументуй свою думку.

Можливі бали: 0-2.

Оцінка результатів.

Відповідь	Бал
Відповідь показує розуміння учнем «методичної гри» вчительки і значення виразу «хитро усміхнулася». У другій частині відповіді наведено аргумент, чому усмішку Валентини Михайлівни не можна вважати насмішкою.	2
Відповідь показує розуміння учнем «гри вчительки», але висловлювання є неточним. У другій частині відповіді прийнятно, хоча й заплутано, пояснено, чому хитра усмішка – не насмішка або перша частина відповіді повна, а друга - ні, або перша – неточна, а друга - повна й правильна.	1
Відповіді не наведено або відповідь показує нерозуміння учнем гри вчительки й значення виразу «хитро усміхнутися», а також нерозуміння різниці між насмішкою та усмішкою.	0
Відповіді немає.	X

Завдання 3. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду. Когнітивний читацький процес: аналізування інформації, оцінювання форми та змісту. Продовж наведені твердження, покликаючись на твір. 1. *Вовчика можна вважати грамотним, тому що...* 2. *Вовчика можна вважати допитливим, оскільки...* Можливі бали: 0-2.

Оцінка результатів. У відповіді запропоновано сильні аргументи на захист кожного твердження на підставі аналізу тексту: аргументація до начитаності Вовчика; до його мовного портрету; до поведінки Вовчика як учня, який хоче встановити істину; до манери поведінки Вовчика (поспішливість). – 2 бали. Відповідь містить обидві аргументації, але невиразні, плутані, або лише один прийнятний аргумент, або – другий прийнятний аргумент, а перший (через неухважність, є аргументацією протилежного, або наведено прийнятні аргументи, але без посилання на текст. – 1 бал. Відповіді не надано, або відповідь за обома позиціями не відповідає варіантам, переліченим на 1-2 бали, або запропоновано неприйнятні пояснення. – 0 балів. Відповіді немає. – Х.

Завдання 4. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду. Когнітивний читацький процес: формулювання простих висновків.

Пронумеруй події, згадані в тексті – так, як вони відбувалися у реальному житті. *Послідовність подій у творі (речення); у реальному житті (№): Миросин тато приніс додому великий соняшник (3). Однокласники дискутують про слово «кукурудза» (4). Марічка всіляко уникає городньої роботи (2). Клас, де вчиться Марічка, читає «Попелюшку» (1). У Софійки виникло запитання про Попелюшку (5).*

Оцінка результатів.

Відповідь	Бал
У відповіді визначено всі події правильно: 3, 4, 2, 1, 5.	2
У відповіді визначено більшість подій (3 з 4-х).	1
Відповіді не надано або визначено правильно 1-2 події.	0
Відповіді немає.	Х

Завдання 5. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду. Як ти розумієш заголовок твору «Попелюшка»? Запиши щонайменше два можливі пояснення цього заголовку.

Оцінка результатів.

Відповідь	Бал
У відповіді запропоновано пояснення, в якому є вказівка на 2 текстово прийнятні пояснення зі зрозумілим розгорнутим тлумаченням.	2
У відповіді запропоновано 2 пояснення, які є перефразуванням одне одного або запропоновано пояснення, в якому одне пояснення прийнятне; друге – неправильне (не розкрито).	1
Відповіді не надано або запропоновано невірне (хибне) пояснення.	0
Відповіді немає.	X

Завдання 6. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду. Когнітивний читацький процес: аналізування та оцінювання форми й змісту тексту. Як, на твою думку, Сергійко ставиться до Вовчика? Напиши свої міркування, підтвердивши їх доказами з тексту.

Оцінка результатів.

Відповідь	Бал
Запропоновано визначення ставлення Сергія до Вовчика у формі прийнятного прикметника (прислівника чи іншого узагальнювального поняття), а потім запропоновано підтвердження з тексту. Визначення ставлення + підтвердження.	2
Запропоновано лише два прийнятні визначення без пояснень, або прийнятні визначення, але пояснення заплутані чи неточні, або одне типове визначення з поясненням й одне оригінальне визначення з поясненням.	1
Відповіді не надано, або у відповіді запропоновано невірні варіанти ставлення Сергія до Вовчика, або пояснення, яке занадто обтічне або плутане.	0
Відповіді немає.	X

Завдання 7. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіа-текстах та використання її для збагачення свого досвіду. Когнітивний читацький процес: формулювання висновків. Можливі бали: 0-1. *Марічка не могла пригадати, що є на їхньому городі, бо... (Вибори одну відповідь). А – батьки ніколи не просили її про допомогу на ньому. Б – в неї завжди були тисячі набагато важливіших справ. В – їй не подобалося займатися городніми справами. Г – однокласники дуже голосно обговорювали кукурудзу.*

Оцінка результатів.

Відповідь	Бал
Відповідь В.	1
Відповідь А, або Б, або Г; вибрано 2 відповіді й більше; відповідь позначено незрозуміло через закреслювання.	0
Відповіді немає.	Х

Завдання 8. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду. Когнітивний читацький процес: формулювання висновків, інтерпретування інформації. Чому, на твою думку, Марічка не засміялася, як інші діти, у відповідь на жарт Валентини Михайлівни? Запиши свої міркування.

Пояснення причини має бути цілком імовірним з огляду на розуміння думки Марічки: *«І чого в мене немає хрещеної-феї...»*.

Можливі бали: 0-2.

Оцінка результатів.

Відповідь	Бал
Запропоновано пояснення за логікою «причина-наслідок», де наслідок – Марічці не смішно, а причина – пояснення, що дівчинку дуже мучить її маленька брехня й ситуація невже-вненості щодо того, чи є на городі гарбуз.	2
Запропоновано відповідь, де причину пояснено плутано, або запропоновано відповідь, де сплутано наслідок і причину, але з відповіді видно, що міркування було правильним.	1
Відповіді не надано або запропоновано відповідь, яка не є ймо-вірною.	0
Відповіді немає.	Х

Завдання 9. Група результатів навчання: сприймання, аналізування, інтерпретування, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду. Когнітивний читацький процес: аналізування та оцінювання форми й змісту. Наведи два підтвердження з тексту на доказ того, що клас, у якому навчається Марічка, дружний. Важливо, щоб учень зазначив у відповіді 2 факти з тексту, а не свої міркування! Можливі бали: 0- 2.

Оцінка результатів.

Відповідь	Бал
Наведено 2 прийнятні факти з тексту, що клас дружний, з переліку: діти дружно відгукуються на запитання вчительки про врожай; діти обговорюють дружно, як правильно вимовляти слово «кукурудза»; діти радіють за свою спільну можливу перемогу на святі; діти дружно придумують, якою буде	2

композиція; всі діти в класі веселі, діти спілкуються між собою, діти знають добре одне одного.	
Наведено один прийнятний факт з тексту з означених варіантів, або 2 факти, які є «конверсивами» або дублями «загальне-докладне» (вони спільно обговорюють свято, до свята готуються разом), або один прийнятний факт, а замість другого – судження про дружбу, або відповідь, що є запереченням запитуваного.	1
Відповіді не надано, або відповідь за 2ма позиціями не відповідає варіантам на 2 бали або відповідь є міркуваннями на тему дружби.	0
Відповіді немає.	X

Анкета для виявлення читацького інтересу учнів

1. Чи любиш ти читати?
2. Чи читаєш ти твори, які не увійшли до шкільної програми?
3. Хто або що є для тебе орієнтиром у виборі книжок для вільного читання?
4. Яка книга є твоєю улюбленою?
5. Хто з літературних героїв є твоїм улюбленим і чому?
6. Хто твої улюблені письменники?
7. Якщо ти не любиш читати, то чому віддаєш перевагу?

Додаток Б

Результати констатувального тестування учнів 4-х класів

Таблиця Д2.2

Результати тестування учнів 4-А класу

№	Прізвище, ім'я учня	№ завдання									Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Андріанов Даниїл	0	0	+	+	+	0	+	+	+	Д
2	Астахов Іван	0	0	0	-	-	-	-	-	0	П
3	Бей Єгор	0	0	-	-	0	0	0	-	0	С
4	Богущ Каміла	-	0	-	0	-	0	-	-	0	П
5	Будніков Дмитро	-	0	0	0	0	-	0	0	-	С
6	Волков Владислав	++	+	++	++	++	++	++	+	+	В
7	Гайдар Кіріл	0	0	0	0	0	0	-	0	-	С
8	Глядько Артем	0	-	0	0	-	-	0	0	0	С
9	Єременко Аліса	++	+	+	+	++	+	++	++	++	В
10	Зубко Дар'я	0	0	0	-	-	-	-	-	0	П
11	Кирпаль Артем	0	0	+	+	+	+	+	+	0	Д
12	Китун Єгор	0	-	0	-	0	0	0	0	-	С
13	Кобичев Даниїл	0	-	-	-	-	0	0	0	-	П
14	Лісіцина Еліна	+	+	+	0	0	+	+	+	0	Д
15	Лушаков Микола	-	0	0	0	0	-	0	0	-	С
16	Малюк Софія	-	-	0	0	-	-	0	0	-	П
17	Сагаченко Тихон	+	++	++	+	++	+	++	++	+	В
18	Спориш Матвей	-	0	0	0	0	-	0	-	0	С
19	Старун Артур	0	0	+	+	0	+	0	+	+	Д
20	Сурков Давід	-	-	-	0	0	-	-	0	-	П
21	Тимчук Богдан	0	0	0	-	0	-	0	-	0	С
22	Харченко Артур	-	-	0	-	0	0	0	0	-	С
23	Шевчук Данило	-	0	-	-	0	0	-	-	0	П

Таблиця Д2.3

Результати тестування учнів 4-Б класу

№	Прізвище, ім'я учня	№ завдання									Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Бережна Валерія	0	0	-	-	0	-	-	-	0	П
2	Грицина Олег	0	0	+	+	+	+	0	+	+	Д
3	Гуцова Кіра	0	0	-	-	0	0	0	-	0	С
4	Доля Мілана	-	0	-	0	-	0	-	-	0	П
5	Дутова Марія	-	0	0	0	0	-	0	0	-	С
6	Каба Макар	++	+	++	++	++	+	++	+	+	В
7	Казакова Мілана	0	0	-	0	0	0	-	0	-	С
8	Кеня Кіріл	++	++	+	++	++	++	++	+	++	В
9	Кошелєвська Марія	+	+	+	0	0	+	+	+	0	Д
10	Мірошниченко Сава	+	+	+	0	0	+	0	0	+	Д
11	Мішура Олександра	0	+	0	0	0	+	+	+	+	Д
12	Молотков Нікіта	0	-	0	-	0	0	-	0	-	С
13	Наумов Максим	0	-	0	-	-	0	0	0	-	П
14	Передерій Олександра	0	-	-	0	-	0	0	0	0	С
15	Передрій Єва	0	-	-	-	0	-	0	-	0	П
16	Рибченко Єлизавета	0	-	0	-	0	0	-	0	0	С
17	Руденко Іван	0	-	0	-	-	0	0	0	-	С
18	Сулига Аріна	+	+	++	++	++	++	++	+	+	В
19	Тарасенко Мілана	0	-	0	-	0	0	0	0	-	С
20	Тябін Нікіта	0	-	-	-	0	0	-	0	-	П
21	Цирулик Єгор	0	0	-	0	-	0	-	-	-	П
22	Шуваєв Олексій	0	-	0	-	0	0	-	0	0	С
23	Якущенко Єгор	++	+	++	++	++	++	+	+	+	В

Додаток В

**Результати контрольного тестування учнів експериментального і
контрольного класів**

Таблиця Д2.6

Результати контрольного тестування учнів експериментального класу

№	Прізвище, ім'я учня	№ завдання									Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Андріанов Даниїл	++	+	++	++	+	++	+	++	++	В
2	Астахов Іван	0	0	0	-	-	-	-	-	0	П
3	Бей Єгор	+	+	+	+	0	0	+	+	0	Д
4	Богуш Каміла	-	0	-	0	-	0	-	-	0	П
5	Будніков Дмитро	+	+	0	0	+	+	0	+	+	Д
6	Волков Владислав	++	+	++	++	++	++	++	+	+	В
7	Гайдар Кіріл	0	+	+	0	0	+	+	+	+	Д
8	Глядько Артем	0	+	+	0	+	+	0	+	+	Д
9	Єременко Аліса	++	+	++	+	++	+	++	++	++	В
10	Зубко Дар'я	0	0	0	-	-	-	-	-	0	П
11	Кирпаль Артем	++	++	+	++	++	++	+	++	+	В
12	Китун Єгор	0	+	+	+	0	0	0	+	+	Д
13	Кобичев Даниїл	0	-	0	-	0	0	0	0	0	С
14	Лісіцина Еліна	++	+	++	++	+	++	+	++	+	В
15	Лушаков Микола	+	+	0	0	+	+	0	0	+	Д
16	Малюк Софія	0	0	0	0	-	-	0	0	0	С
17	Сагаченко Тихон	+	++	++	+	++	+	++	++	++	В
18	Спориш Матвей	-	0	0	0	0	-	0	-	0	С
19	Старун Артур	++	++	+	+	0	++	++	+	++	В
20	Сурков Давід	0	0	-	0	0	-	-	0	0	С
21	Тимчук Богдан	0	0	0	-	0	0	0	-	0	С
22	Харченко Артур	+	+	0	+	+	0	0	+	+	Д
23	Шевчук Данило	0	0	-	0	0	0	-	-	0	С

Таблиця Д2.7

Результати контрольного тестування учнів контрольного класу

№	Прізвище, ім'я учня	№ завдання									Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Бережна Валерія	0	0	-	-	0	-	-	-	0	П
2	Грицина Олег	0	0	+	+	+	+	0	+	+	Д
3	Гуцова Кіра	0	+	+	+	0	+	+	+	0	Д
4	Доля Мілана	-	0	-	0	-	0	-	-	0	П
5	Дутова Марія	-	0	0	0	0	-	0	0	-	С
6	Каба Макар	++	+	++	++	++	+	++	+	+	В
7	Казакова Мілана	0	0	-	0	0	0	-	0	-	С
8	Кеня Кіріл	++	++	+	++	++	++	++	+	++	В
9	Кошелєвська Марія	+	+	+	0	0	+	+	+	0	Д
10	Мірошниченко Сава	+	+	+	0	0	+	0	0	+	Д
11	Мішура Олександра	0	+	0	0	0	+	+	+	+	Д
12	Молотков Нікіта	0	-	0	-	0	0	-	0	-	С
13	Наумов Максим	0	-	0	-	-	0	-	0	-	П
14	Передерій Олександра	0	-	-	0	-	0	0	0	0	С
15	Передрій Єва	0	-	-	-	0	-	0	-	0	П
16	Рибченко Єлизавета	0	-	0	-	0	0	-	0	0	С
17	Руденко Іван	0	-	0	-	-	0	0	0	-	С
18	Сулига Аріна	+	+	++	++	++	++	++	+	+	В
19	Тарасенко Мілана	0	-	0	-	0	0	0	0	-	С
20	Тябін Нікіта	0	-	-	-	0	0	-	0	-	П
21	Цирулик Єгор	0	0	-	0	-	0	-	-	-	П
22	Шуваєв Олексій	0	-	0	-	0	0	-	0	0	С
23	Якущенко Єгор	++	+	++	++	++	++	+	+	+	В

Додаток Д

Конспекти уроків з літературного читання в експериментальному класі з використанням інтерактивних технологій

Тема. За Всеволодом Нестайком «Чи роблять так друзі?»

Мета: познайомити учнів з твором Всеволода Нестайка «Чи роблять так друзі?»; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; виробляти навички виразного читання; аналізувати прочитане; виховувати взаємодопомогу, доброзичливе ставлення до людей, вміння дружити і бути справжнім другом.

- формування предметних компетентностей:

продовжити ознайомлення учнів із творчістю сучасного українського письменника Всеволода Нестайка; розширити коло читання; вчити визначати головну думку твору; формувати навички правильного, виразного читання. Розвивати та поповнювати словниковий запас учнів; виховувати почуття дружби .

- формування ключових компетентностей:

уміння вчитися:

- учити учнів аналізувати інформацію, виділяти головне, застосовувати на практиці;

- формулювати, висловлювати, доводити свою думку;

соціальна :

- формувати навички співробітництва в групі, команді, вміння адаптуватись, виконувати різні функції в групі;

- підтримувати гармонійні стосунки з оточуючими;

- розв'язувати проблеми, що виникають у різних життєвих ситуаціях;

комунікативна:

- намагатися створити у класі дружнє середовище – простір, де цінують дружбу і друзів;

- сприяти усвідомленню в дітей цінності дружніх стосунків та їх важливості в житті.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: мультимедійний комплект , картки для ігрових завдань.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

1. Вправа «Коло друзів».

- Давайте, друзі, розпочнемо цей день зі щирого привітання.

У цьому класі – друзі всі: (три хлопки)

І ти, і ми, і ви.

Руку дай тому, хто зліва,

Руку дай тому, хто справа.

Посміхнись тому, хто зліва,
 Посміхнись тому, хто справа.
 Ми – одна сім'я! (розвести руки в сторони, показати на всіх)

II. Перевірка домашнього завдання

Читання в особах; ланцюжок відтворення подій у тексті О.Радущинської «Майже боксерський двобій». Самооцінка.

III. Мотивація навчальної діяльності

1. Мовленнєва розминка.

Робота над загадкою.

Самотнє дерево і вітерець зламає,
 А разом з ним у тебе сила є.
 Без нього не прожити – кожен знає.
 Без нього сіре все життя твоє. (Друг)

2. Робота над чистомовкою.

Гра «Добери потрібні слова».
 ЖУ-ЖУ-ЖУ – я з Оленкою ... дружю,
 ЖА-ЖА-ЖА – друг купив мені ... коржя,
 ІЖ-ІЖ-ІЖ – пиріжок на всіх ... розріж,
 ЖИ-ЖИ-ЖИ – маєш друга - ... бережи.

3. Вправа «Кубування».

- Назви (друга).
- Чому (опиши товариша).
- Поясни (ти справді думаєш, що... ти впевнений, що...).
- Поділись (поділись, що ти відчуваєш, коли..., чому ти вибрав...).
- Придумай (що буде, якщо..., придумамай, як...).

IV. Повідомлення теми і мети уроку

- Сьогодні ми опрацюємо оповідання Всеволода Нестайка « Чи роблять так друзі?»

V. Вивчення нового матеріалу

1. Вправа «Передбачення».

- Прочитайте заголовок оповідання.
- Як ви гадаєте, про що може йтися в цьому творі?
- Заповніть таблицю передбачення.

2. Словникова робота. Стіна слів.

- Прочитайте правильно слова і словосполучення.
- Під'юджувати, огризнувся, в'язи, базікало, рвучко, затамувавши подих, скоба, кволість
- Значення яких слів ви не можете зрозуміти?
- Під'юджувати – підбивати, наштовхувати на якийсь вчинок.
- Огриснувся – грубо відповів.
- В'язи – шия.
- Базікало – особа, що полюбляє багато говорити.
- Рвучко – стрімголов, швидко.
- Скоба - кріпильна деталь у вигляді П-подібної металевої смуги.
- Кволість – слабкість.

VI. Гімнастика для очей

VII. Робота над твором

Комбіноване читання.

Читання тексту учителем.

Перевірка таблиці передбачення.

- Чи справдилися ваші передбачення? Чому ви так вважаєте?
- *Читання тексту дітьми. («Методика взаємних запитань». Робота в парах).*
- А зараз об'єднайтеся в пари.
- Проведемо вправу зі «Щоденні 5» - читання з другом.
- Читайте по черзі текст і ставте одне одному запитання.

1. Стратегія «Ромашка Блума». Робота в групах.

Орієнтовні запитання

- Хто дійові особи оповідання? Де відбувався описаний випадок?
- Чи правильно я вас зрозумів, що...?, «Тобто ти кажеш, що ...?»
- «Як ви ставитеся до вчинку головного героя?»
- Що б ти зробив, якби ...?», «Що повинні були б зробити справжні друзі?»

VII. Фізкультхвилинка

VIII. Закріплення вивченого матеріалу

1. Вправа «Бінго».

- Складіть аркуш паперу вертикально і способом відривання зробіть фігурку людини. «Бінго» - це силует дівчинки. Запишіть на різних частинках фігурки риси, що належать головному герою – Мишкові.

(Відважність, сміливість, поспішливість, безглуздість, упертість, хвастливість).

2. Пронумеруй послідовність дій Мишка.

1. Схопився 2
2. Підтягнувся 3
3. Глянув 5
4. Попрямував 1
5. Присів 6
6. Повис 4

Ваша відповідь: — — — — — (4, 1, 2, 6, 3, 5)

3. Встановіть відповідність між персонажем і висловлюванням.

Михайло Петрович

«Може, не треба?»

Женя

«Безглуздо ризикувати — це дурощі, а не хоробрість!»

Толя

«Мишко, я тепер вірю»

4. Робота над прислів'ями. Технологія «Два – чотири - всі разом».

- Самостійно уважно прочитайте частинки прислів'їв і усно їх складіть. Визнач прислів'я, яке найточніше виражає головну думку твору Всеволода Нестайка «Чи роблять так друзі?» (1хв).

- Обмінюйтесь своїми міркуваннями з товаришем, що сидить поруч за партою (1хв).

- Об'єднайтеся в групи по 4 особи і порівняйте свої результати попередньої роботи у створених групах (1-й – 2-ому, 3-й – 4-ому) (2хв).

- У випадку, коли ви дійдете спільної згоди, запишіть складені прислів'я в зошити.

Представлення результатів у загальному колі. (2 хв) .

ІХ. Підсумок уроку. Домашнє завдання

1. Рефлексійна вправа «Мікрофон».

- Цей урок допоміг мені усвідомити...
- Я сьогодні збагнув(-ла) одну життєву істину...
- Ознайомлення із твором дало мені...
- Найцікавішим на уроці для мене було...
- З уроку я взяв(-ла) для себе...

Додаток Е

Тема: Тетяна Кузьменко «Подарунок»

Мета: познайомити учнів з твором Тетяни Кузьменко «Подарунок»; виробляти навички виразного читання; вчити розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення; уміння висловлювати свої думку; виховувати почуття взаємодопомоги, доброзичливе ставлення до людей.

- формування ключових компетентностей:
  - спілкування державною мовою: вміння висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди; усвідомлювати роль ефективного спілкування;
  - навчання впродовж життя: визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, оцінювати власні результати навчання;
  - соціальні і громадські компетентності: уміння працювати в парах, групах на результат;
  - громадянської: виховувати
  - загальнокультурна грамотність: формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, почуття за допомогою слова.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: мультимедійний комплект, картки для ігрових завдань.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

1. Вправа « Тепло душі».

- Діти, прочитайте слова.

доброта	людяність	чуйність
допомога	піклування	щирість
турбота	милосердність	вдячність

- Нехай першими сядуть *уважні*, другими – *чуйні*, а тепер - *сердечні та щирі*, а згодом – *наполегливі*, а потім – *добрі і милосердні*. Поверніть руки долонями один до одного. Ви відчуєте тепло, яке посилає вам ваш товариш. Це тепло його серця, його душі, яке зігріває вас під час уроку.

2. Хвилинка-аутотренінг.

- Подивіться мені в очі. Погляньте один на одного.

- Посміхніться.

- Для цього, щоб упоратися із завданням цього уроку, будемо працювати, слухати, мислити, висловлювати свої думки.

Отже, сьогодні на уроці ми будемо:

- не просто слухати, а ... (чути),
- не просто дивитись, а ... (бачити),
- не просто відповідати, а ... (міркувати),
- дружно і плідно ... (працювати).

II. Перевірка домашнього завдання

- Переказ оповідання Аніти Майданюк «Жадана ручка»(за QR – кодом).

Складання літературних пазлів у вигляді малюнка до твору. (Робота в групах)

Самооцінювання

III. Мотивація навчальної діяльності

3. Вправи для дихання.

- «Покоти олівець»

На парті перед собою покласти олівець. Дмухаємо так, щоб він покотився від нас.

- «Надуваємо кульку».

Вдих – носом.

Видих – губи в трубочку

4. Мовленнєва розминка.

- Знайди у словах зайві букви. Читай швидко, уникаючи їх.

Борозшно, калсач, короовай, крутна, мородзиво, перчиво, цуркерка, шокколад, верьшки, масло, смецтана, ковибаса, котилета, варенники, шинека, сосисики, молйоко, родзиники, тірстечка, боршщ, кааша, хлоїб.

IV. Повідомлення теми і мети уроку.

1. Гра «Шифрувальник».

- Пригадайте алфавіт і розшифруйте назву твору, над яким ми будемо працювати.

20	19	6	1	21	24	18	19	15

- Отже, сьогодні на уроці ми будемо працювати над твором Тетяни Кузьменко «Подарунок».

V. Вивчення нового матеріалу

1. Вправа «Передбачення».

- Прочитайте заголовок оповідання.

- Висловіть власні припущення, чому саме так називається твір?

2. Словникова робота. Стіна слів.

- Прочитайте правильно слова в П – С – Ш темпі. Поясніть значення, підберіть синоніми.

Хрещёна (духовна мама)

Міттю (швидко)

Акція (зменшення; дія, операція)

Задумі (стан людини, яка заглибилась в думки)

Фармацевт (аптечний працівник)

Тіцьнув (показав)

Скуйовдила (сплутати, кошлатити)

Аж дух забило (дуже вражений)

Із-за рогу будинку (вугол будинку)

VII. Робота над твором

1. Стратегія «Читання з зупинками».

- Читання тексту учителем (1ч.)

- Як ви думаєте, як далі розгортатимуться події?

- Читання 2 частини учнями.

- Що почув Ілько?

- Як ви думаєте, чому бабуся була засмучена?
  - Читання 3 частини учнями.
- Чи здійснилось ваше передбачення?
- Які почуття у вас викликала розповідь бабусі?
- Як ви думаєте, як поведе себе Ілько?
  - Читання 4 частини учнем.
- Чи справдилися ваші передбачення?
  - Читання 5 частини учнем.
- Як ти ставишся до Ількового вчинку?
- Як ви думаєте, чи можна було у цій ситуації поступити інакше, не так, як Ілько? Чому?
  - Читання 6 частини учнями в особах.
- Чи очікували ви таку кінцівку оповідання?
- Яка важлива тема підіймається у цьому оповіданні?
- Чи отримали ви сьогодні новий досвід? Який саме?

VIII. Фізкультхвилинка

IX. Закріплення вивченого матеріалу

1. Стратегія «Шість капелюхів»

Білий капелюх – інформація, факти. (Бабуся не могла знайти гаманець).

Червоний капелюх – твої емоції. (Співчували бабусі. Переживали, як поведе себе Ілько).

Чорний капелюх – застереження. (Бути зібраним,

Жовтий капелюх – позитив. (Хлопчик допоміг бабусі).

Зелений капелюх – ідеї, де можна застосувати. (Допомагати людям порадою, матеріально)

Синій капелюх – висновок. Потрібно робити добро, допомагати іншим людям).

2. Стратегія «Риб'яча кістка» («Фішбоун»)

Проблема: Чи потрібно робити добр?

Причини:

- співчуття, людяність, доброта, благополуччя

Факти:

- не пройшов мимо
- запропонував(-ти) свою допомогу
- заплатив свої гроші за ліки (допомогати порадою, матеріально)
- чим більше ти віддаєш, тим більше ти маєш

Висновок: Будь милосердним.

3. Робота з деформованими реченнями (Робота в парах).

даЛюність родожча аз вес.

Людяність дорожча за все.

X. Підсумок уроку. Домашнє завдання

1. Рефлексійна вправа «Мікрофон».

- Цей урок допоміг мені усвідомити...
- Я сьогодні збагнув(-ла) одну життєву істину...
- Ознайомлення із твором дало мені...

- Найцікавішим на уроці для мене було...
  - З уроку я взяв(-ла) для себе...
2. *Домашнє завдання.*

Придумати кінцівку до оповідання:

Чи розповість хлопчик мамі правду про те, куди він витратив гроші?
Якщо так, як відреагує мама?

Додаток Ж

Урок «Народна притча. «Без труда нема плода»

Мета уроку: ознайомити учнів з народною притчею «без труда нема плода»; розвивати навички аналізу та інтерпретації тексту; формувати розуміння морального послання притчі; розвивати критичне мислення та уміння давати обґрунтовані висловлювання.

Обладнання: зображення, що ілюструє притчу; картина або ілюстрація, що передає сюжет притчі; мультимедійний пристрій.

Хід уроку

I. Вступна частина (5 хв)

Привітання учнів.

Актуалізація знань: відповіді на запитання щодо попереднього уроку або повторення матеріалу, пов'язаного з притчами.

II. Оголошення теми та мети уроку (2 хв)

Сьогодні ми дослідимо народну притчу «Без труда нема плода» та спробуємо розібратися, яку мораль передає ця притча.

III. Ознайомлення з народною притчею «Без труда нема плода» (10 хв)

Розповідь або демонстрація мультимедійної презентації для введення учнів у сюжет притчі. Зображення, що ілюструє притчу, використовуючи ілюстрації або малюнки на дошці. Обговорення основних деталей притчі.

IV. Аналіз морального послання притчі (15 хв)

Читання притчі «Без труда нема плода» уривками або повністю.

Питання для обговорення:

Які головні герої зустрічаються в притчі?

Які дії вони виконують і які наслідки це має?

Яку мораль передає притча «Без труда нема плода»?

V. Розвиток критичного мислення (12 хв)

Розподіліть учнів на пари або групи по 2-3 особи. Кожній парі (групі) дайте завдання обговорити іншу притчу або випадок з повсякденного життя, де можна застосувати мораль притчі «Без труда нема плода». Наприклад, ситуація, коли дитина не змагається вчитися, але очікує високих результатів. Попросіть кожен пару/групу представити свої думки та обґрунтування.

VI. Закріплення матеріалу (5 хв)

Запитання для обговорення:

Як ви можете застосувати мораль притчі «Без труда нема плода» у своєму житті?

Чи погоджуєтесь ви з цією мораллю? Чому?

VII. Заключна частина (6 хв)

Підбиття підсумків уроку: нагадайте головну думку притчі «Без труда нема плода» та мораль, яку вона намагається передати. Завершення уроку та висловлення подяки учням за активну участь

Урок «Дедал та Ікар»

Мета уроку: Ознайомити учнів з міфом «Дедал та Ікар»; розвивати навички аналізу та інтерпретації тексту; формувати уявлення про моральні цінності, які передає міф; розвивати критичне мислення та вміння давати обґрунтовані висловлювання.

Обладнання: Зображення Дедала та Ікара; Картина або ілюстрація, що відображає момент з міфу; мультимедійний пристрій.

Хід уроку

Вступна частина (5 хв)

Привітання учнів.

Актуалізація знань: відповіді на запитання щодо попереднього уроку або повторення матеріалу, пов'язаного з міфами.

Оголошення теми та мети уроку (2 хв)

Сьогодні ми продовжимо вивчення міфів. Тема нашого уроку – «Дедал та Ікар». Ми дізнаємося про пригоди Дедала та Ікара та з'ясуємо, яку моральну цінність передає цей міф.

Ознайомлення з міфом «Дедал та Ікар» (10 хв).

Вчити історію міфу за допомогою розповіді або демонстрації мультимедійної презентації. Обговорення основних деталей міфу.

Розгортання подій міфу. Читання уривка з міфу. Обговорення подій: хто були головні герої? Задання питань для розуміння тексту: Які проблеми виникли у Дедала та Ікара? Як вони намагалися їх вирішити?

Аналіз моральної цінності міфу (10 хв)

Обговорення морального послання міфу «Дедал та Ікар»

- Які важливі навички та риси характеру можна взяти приклад з цієї історії?
- Як Дедал та Ікар взаємодіяли між собою?
- Які вчинки Ікара показують його характер?
- Які наслідки мали прагнення Ікара до свободи?

Розвиток критичного мислення (8 хв)

Поділіть учнів на групи по 3-4 особи. Кожній групі дайте завдання обговорити, чи погоджуються вони з вчинками Ікара, і які наслідки можуть виникнути від таких вчинків. Попросіть кожну групу представити свої думки та обґрунтування.

Заключна частина (5 хв)

Підбиття підсумків уроку: нагадайте головні моменти міфу «Дедал та Ікар» та моральні цінності, які він намагається передати. Завершення уроку та висловлення подяки учням за активну участь.

Урок-перевірка досягнень з теми «Видатні українські письменники».

Мета: формування читацької компетентності: систематизувати і закріпити знання учнів про видатних українських письменників, вчити порівнювати, співставляти опрацьовані твори, удосконалювати навички свідомого, виразного читання, виховувати любов до мистецького таланту українських письменників;

Обладнання: мультимедійний пристрій.

Хід уроку

Організаційний момент. Привітання.

- Діти, оберіть цеглинку, яка вам сподобалась найбільше, та дізнайтесь, яке у вас налаштування на сьогоднішній урок: Впевненість. Інтелектуальність. Рішучість. Творчість. Гармонійність. Енергійність.

Оголошення теми і мети уроку.

- Сьогодні на уроці ми з вами проводимо наступний «Аукціон знань». І знову на аукціоні виставляються речі – знання. А здобувати їх будуть команди «Міцний горішок», «Всезнайка», «Ерудити», «Розумники й розумниці», «Супер діти».
- Сьогодні ми пригадаємо всіх цих письменників їх біографію та твори. За гарно виконані завдання команди будуть отримувати «Смайлики», а наприкінці уроку дізнаємось яка команда найкраще знає українських письменників.

Закріплення та систематизація знань.

Ось першим лотом нашого аукціону буде «**Найкращий знавець біографії**» (за методом «Фішбоун») – всі команди отримують свого письменника і, а потім команди за даними біографії повинні здогадатися про кого йдеться мова. Вам необхідно за твором пригадати автора та скласти його стислу біографію.

- **Другий лот «Кросворд».** Вам буде необхідно розгадати кросворд:

1. Найвідоміша книга Т.Г. Шевченка (Кобзар).
2. Де народився Іван Франко ? (Нагуєвичі).
3. Як звать лиса із твору І.Франка? (Микита).
4. Ким у дитинстві був Шевченко? (Кріпак).
5. Справжнє ім'я Лесі Українки? (Лариса).
6. Яку назву має перший вірш Лесі Українки? (Надія).
7. В родині кого народився Павло Тичина? (Дяка).
8. У сім'ї якого композитора певний час жив

Максим Рильський? (Лисенко). (Команди працюють одночасно та за правильні відповіді отримують смайлики).

Вправи для очей (відео).

Третій лот «Чиї це слова». Вам необхідно назвати того хто говорить ці слова, автора твору та його назву.

1. Пані! Чи ви спите? Пані! Пані! (Горобець. Леся Українка «Біда навчить»).
  2. Прощай, гаю милий! І ти, дубе мій високий, друже мій єдиний.(Конвалія. Л.Українка «Конвалія»).
  - 3.Ото дурний! Зачепив за дубовий корінь та й тягне! Думає, що мене за ногу вхопив. Тягни ,дурню, тягни! (Лисичка. І. Франко «Лисичка -кума»).
  4. Я не в Моренці, а в Кирилівку йду. (Малий Тарас. Т. Шевченко «Тарас Шевченко про себе»).
  5. А в книжках хіба неправду пишуть? Ти сама казала, що Кобзар - то свята правда. (Леся. Микола Олійник «Леся»).
- (Команди працюють одночасно та за правильні відповіді отримують смайлики).

Четвертий лот «Впізнай автора» (по 1 представнику від кожної команди). Вам необхідно з'єднати назву твору з його автором:

«Дитинство»	Тарас Шевченко
«Хор лісових дзвіночків»	Максим Рильський
«Вітер віє повіває»	Леся Українка
«Давня весна»	Іван Франко

Фізкультхвилинка

Пятий лот «Знавці поезії»

Ми з вами пограємо в гру «Доповни рядочок».

- Вітер з гаєм розмовляє

Шепоче з осокою

Пливе човен по Дунаю... один за водою.

- Моя душа ніколи не забуде Того дарунка, що весна дала; Весни такої не було й не буде... як та була, що за вікном цвіла.

Шостий лот «Конкурс читців» (По одному представнику від кожної команди).

Сьомий лот «Чи уважний ти читач». Тестування (робочий зошит «Читайко»).

Восьмий лот «Цікаві факти».

Вправа «Мікрофон».

Ваше домашнє завдання було підготувати цікаві та маловідомі факти про наших письменників.

Підсумок уроку.

Підведення підсумків Аукціону знань.

Самооцінювання учнів.

Вправа «На шляху до успіху» (використання шести цеглинок LEGO). Червоний – я був уважним учасником уроку. Жовтий – я був активним учасником багатьох завдань. Зелений – іноді брав участь у виконанні завдань. Синій – не брав участі в уроці.

Урок «Несподіване знайомство» (Олена Герасимова)

Мета уроку: ознайомити учнів з творчістю О. Герасимової та її твором «Несподіване знайомство»; розвивати навички аналізу та інтерпретації літературних текстів; формувати вміння визначати головну думку твору. Обладнання: підручник з літературного читання; дошка; маркери.

Хід уроку

I. Організаційний момент (2 хв). Привітання, перевірка готовності до уроку.

II. Представлення теми і мети уроку (3 хв). Вчитель представляє тему і мету уроку, акцентуючи на значущості читання та розуміння літератури.

III. Представлення твору (10 хв).

Інформація про автора (5 хв). Коротка біографія Олени Герасимової, її вклад в українську літературу.

Читання та аналіз твору «Несподіване знайомство» (5 хв). Учні читають твір вголос, а потім обговорюють перше враження від нього.

IV. Аналіз твору (20 хв). Обговорення персонажів та їхніх вчинків (10 хв). Учні обговорюють персонажів твору, їхні дії та мотиви, що впливали на їхні вчинки. Обговорення головної теми твору (10 хв). Учні обговорюють головну тему твору «Несподіване знайомство» та її важливість.

V. Підсумок уроку (5 хв). Обговорення виконаних завдань (2 хв). Учні представляють свої думки та висновки, що стосуються персонажів та головної теми твору. Вчитель робить підсумок уроку, наголошуючи на важливості розуміння літературних творів та використання аналізу для глибшого розуміння.

VI. Домашнє завдання (1 хв). Призначення домашнього завдання для подальшого закріплення матеріалу: написати невеликий есе на тему «Як я розумію головну тему твору «Несподіване знайомство»».

Інтегрований урок з української мови і літературного читання «Поезія Т.Г. Шевченка на уроках української мови. (Т. Шевченко. Вітер віє-повіває... Вітер з гаєм розмовляє... Рече та стогне Дніпр широкий...). Узагальнення та систематизація знань і умінь за темою «Прикметник».

Мета: формування читацької і предметних компетентностей; систематизувати й закріпити знання учнів про прикметник; навчати вживати прикметники в усному і писемному мовленні; продовжувати ознайомлювати учнів із творчістю Кобзаря; вдосконалювати навички свідомого, виразного читання; виховувати любов до поезії Т. Шевченка; формувати здатність сприймати мету, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати, вміння працювати в групі, парі; вміння здобувати необхідну інформацію з тексту та інших джерел.

Хід уроку

I. Організація класу.

Девіз уроку: Учїться, читайте, І чужому научайтесть, й свого не цурайтесть.

Вправа «Поміркуй».

Видалїть «зайві» букви і прочитайте ім'я, прїзвище поета: ТАКРАНСроШЕВпорЧЕваНнеКО.

2. Хвилинка калїграфії. Тт Тарас Григорович Шевченко.

II. Повідомлення теми і мети уроку.

Сьогодні ми полинемо в чарівний світ поезії Т. Г. Шевченка, великого поета, генія українського народу. Його твори сіють зерна світла й добра, палахкотять любов'ю до української мови. Використаємо вірші Кобзаря для закрїплення знань і вмїнь за темою «Прикметник». Сформулюйте мету уроку: «Цей урок навчить мене... На уроці я поповню свої знання про...» (Відповіді дітей). Сьогодні на уроці я бажаю вам бути творчими, артистичними, активними.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів.

1. Перевїрка домашнього завдання. Гра «Ми – актори». Конкурс на краще декламування вірша Т. Г. Шевченка «Вїтер віє – повіває...».

2. Визначення переможця.

IV. Актуалїзація та коригування опорних знань з усіх інтегрованих предметів.

1. Письмо по пам'ятї. Записати по пам'ятї вірш Т.Г. Шевченка «Вїтер віє – повіває...».

2. Взаємоперевїрка. Які картини змальовано у вірші?

3. Гра «Запитання з торбинки».

Яка частина мови називається прикметником? Як змінюються прикметники?

З якою частиною мови прикметники найчастїше зв'язані у реченні? Як визначити рїд, число і відмінок прикметників у реченні?

Яким членом речення може виступає прикметник у реченні?

4. Робота в парах. Підкреслїть у вірші іменники, з якими зв'язані прикметники. Визначте рїд, число та відмінок прикметників.

5. Самоперевїрка.

V. Повторення та аналіз основних фактів, подїй, явищ.

1. Первинне сприйняття змісту тексту учнями. Читання вчителем вірша «Вїтер з гаєм розмовляє...».

2. Перевїрка сприйняття змісту твору. Знайдїть та прочитайте слова й вислови, які змальовують картини тишї й неспокою в природі. Які почуття у вас викликає цей вірш?

3. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту.

1) Робота в групах. Читання вірша «Вїтер з гаєм розмовляє...». Відбїр учнів для конкурсу на краще декламування вірша.

2) Конкурс на краще декламування вірша Т.Г. Шевченка « Вїтер з гаєм розмовляє...».

- 3) Визначення переможця.
- 4) Робота в парах. Проаналізуйте прикметник з вірша як частину мови.
- 5) Самоперевірка.

Музична пауза. Звучить пісня «Реве та стогне Дніпр широкий» муз. П. Крижанівського.

3. Робота над віршем «Реве та стогне Дніпр широкий».

1) Прочитай вірш мовчки. Звертай увагу на межі речень і розділові знаки. Де зробити найдовшу паузу? Вправа «Рибки».

2) Аналіз тексту. Вправа «Вірш під мікроскопом». Яку пору ночі описано? Які картини постають за рядками кожної строфи?

3) Читання по строфам. Відповідь на запитання.

4) Читання вірша в парах. Вправа «Диктор телебачення».

4. Завдання на вибір. I група – вписати прикметники з основою на дзвінкий приголосний. II група – вписати прикметники з основою на глухий приголосний.

5. Перевірка результатів роботи в групах.

Робота в групах. I група – описати картину на тему поеми «Катерина». II група описати «Автопортрет» Т.Г. Шевченка. III група – опис картини М. Бурачек «Реве та стогне Дніпр широкий».

2. Презентація груп.

VII. Узагальнення й систематизація знань.

1. Вибірковий диктант. Гра «Випиши прикметник». Учителю читає уривки з віршів Т.Г. Шевченка, учні, почувши прикметник записують його. *Сонце гріє, вітер віє з поля на долину, над водою гне з вербою червону калину. Світає, край неба палає; соловейко в темнім гаї сонце зустрічає. Зоре моя вечірняя, зійди над горою.* Визначте рід, число, відмінок прикметників.

2. Взаємоперевірка.

VIII. Підбиття підсумків інтегрованого уроку.

1. Рефлексія. До нас на урок завітав кореспондент місцевої газети «Зоря». Він хоче у вас взяти інтерв'ю. Вправа «Мікрофон».

Кореспондент: Шановні учні, що ви хочете розповісти нашим читачам про сьогоднішній урок? Відповіді учнів.

2. Домашнє завдання. Підготуватися до конкурсу на краще читання вірша Т.Г. Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий».

Інтерактивні ігри та вправи з використанням народної творчості для розвитку читацьких навичок в учнів ЕК

1. Який герой? (працьовитий, ледача, нещира, сором`язливий, обмежений, брехливий, довірливий).

2. Розвідники. Знайди і зачитай синоніми, які автор вжив до слова «іде». Знайдіть і доповніть порівняння: Волосся біле, мов... Срібна пісня жайворона тремтіла, мов... Засіяли кульбабки, мов... Як би повели себе в тій ситуації, в якій перебував вовк, такі герої:

3. Прислів'я. Яке прислів'я розкриває головну думку? Вірний приятель-то найбільший скарб. Хто до кого пристає, таким і сам стає. Поміч у свій час - як дощ у засуху. Не той друг, що лащиться, а той, що печалиться.

4. Продовжити прислів'я і записати їх:

Треба нахилитися, щоб ...

Не плюй у криницю, бо... Людина без друзів, що...

Краще гірка правда, ніж...

5. Запишіть фразеологічні звороти і відповідні їм прислівники: а) приязно, тепло; б) зневажливо; в) вороже; г) гнівно, презирливо.

1. Дивитися згори вниз –.

2. Дивитися вовком –. 3. Дивитися приязним оком –.

4. Спопеляти очима –.

6. Конструювання. Подані речення потрібно закінчити фразеологізмами.

1) Нові будинки ростуть як...

2) Крутиться зранку до вечора як...

3) Схожі ми з сестрою як...

4) Що йому не кажи, йому все як...

5) Приїзд давніх друзів був як...

6) Дощу цієї весни було мало як...

7) Після хорошої зарядки сон як...

8) Коли ми піднялися на гору, село було видно як...

9) Дізнавшись, що починається футбол, Сашка як...

10) Навколо була пільма хоч...

11) Працювали діти в саду не на...

12) Хлопці все літо жили...

13) Річку нашу можна перейти убрид, води в ній...

14) Будинок нашої бабусі знаходиться від нас за...

15) Вони в таборі живуть як...

16) Сашкові був потрібний цей велосипед як...

17) Батько так розтлумачив, що я пам'ятатиму до...

7. Загадки-жарти (усно): Чи буває душа в п'ятах? Чи є ноги у книжки? Що можна ламати без рук і без усякого знаряддя? Коли беруть ноги на руки? Чи можна сказати: майстер на обидві руки? Чи можна вийти сухим з води?

Кому може бути море по коліна? Чи можна носити воду в решеті? Хто може зробити з мухи слона? Коли енциклопедія може бути ходячою?

8. З поданих речень випишіть фразеологізми, поясніть їх значення.

1. Не вмієш пекти хліба – будеш пекти раків. 2. Не хочу, щоб на мене усіх собак вішали. 3. Таке меле, що вуха в'януть. 4. Він лясніє і людей морочить. 5. Лестощами душу вийме. 6. Недуга хоч кого до печінок дійме. 7. Брехня завжди боком вилазить. 8. П'ятами наживав – аж залопотіло.

9. Пояснити лексичне значення фразеологізмів. Два-три фразеологізми ввести до самостійно складених речень (усно): точити теревені; бити байдики; мокрим рядном накрити; у сірка очей позичати; побити горшки; гнути кирпич; задніх пасти; передати куті меду; залити сала за шкуру.

10. Пояснити фразеологізми

1. За тридев'ять земель (під самим носом). 2. Хоч у вухо бгай (хоч кілок на голові теши; хоч черепком вухо ріж). 3. Вивести кінці (сховати кінці у воду). 4. Пороху не вигадає (не винайде) (не в тім'я битий). 5. Не видавиш слова (проворний на язик; язик без кісток). 6. Не викурити й ладаном (не заманити й калачем).

11. Знайдіть відповідник значення до фразеологізмів.

Клювати носом	Бешкетувати
Сушити голову	Бути викритим на місці злочину
Біла пляма	Запам'ятати
Ходити на голові	Робити неможливе
Пійматися на гарячому	Недосліджені місця
Ліньки напали	Дрімати
Змокнути до нитки	Напружено думати
Діставати з-під землі	Лінуватися
Зарубати на носі	Дуже змокнути

Фрагмент інтегрованого уроку в експериментальному класі

Застосування інтерактивних вправ на інтегрованому уроці українська мова + літературне читання «Фразеологізми. Значення найпоширеніших фразеологізмів» + вірш Г. Бойка «Веремій».

Завдання з літературного читання:

Прочитати вірш виразно.

Знайти фразеологізми.

Відповісти на запитання: Від імені кого ведеться розповідь? Про кого розповідає хлопчик? Що ви дізналися про дідуся із зачину вірша?

Завдання з української мови:

1. Прочитай вірш Д. Білоуса. Розглянь малюнки. Знайди, до кого можна застосувати фразеологізм брати ноги на плечі у значенні тікати?

2. Скласти речення з одним з фразеологізмом слова тікати.

3. Прочитайте і обговоріть написане в таблиці 3.

4. Складіть 2 речення з фразеологізмами. Запишіть.

<p>1. Д. Білоус. От, кажу я малечі: мовний вислів візьміть – <i>брати ноги на плечі</i>. Як його розуміть? – Стихли всі з настоюги І хитринки в очах – Як це можна, щоб ноги Та були на плечах?</p>	<p>Г. Бойко. «Веремій». Це дідусь хороший мій, Звуть його так – Веремій. Так він дивно розмовляє, Що попробуй зрозумій! В цирку був я з дідусем – Ми там бачили усе: І жонглера, і ведмедя На швидкім велосипеді... Я крутивсь, дідусь спитав: Ти прийшов <i>ловити тав</i>? Ну й дідусь мій, Веремій! Що він каже? Зрозумій.</p>
<p>2. Тікати – <i>брати ноги на плечі; дати драпака; тягу дати; наживати п'ятами; п'яти підмазувати; братися в ноги; змотати вудки; брати ноги в руки; брати ноги за пояс; дати дмухала; дати драпа.</i></p>	<p>Грались ми з Рябком кудлатим, Посварилися із братом. Брат мовчав і я мовчав, А дідусь обох повчав: Так до бійки недалеко! Що це ви <i>розбили глека</i>? Братик, плачучи, сказав: Глека я не розбивав! Ну й дідусь мій, Веремій! Що він каже? Зрозумій. Ми були біля криниці. З неї я хотів напитися. Нахилиюсь, гнуся, гнусь До води ж не дотягнусь... А дідусь мій: Що? Попив? <i>Шилом патоки вхопив</i>? Знов мені не зрозуміло: Тут – ні патоки, ні шила. Ну й дідусь мій, Веремій! Що він каже? Зрозумій.</p>
<p>Фразеологізми – це нерозді- льні стійкі сполучення слів; їх можна замінити одним словом-синонімом: червоні- ти – пекти раків.</p>	<p>Братик спать ніяк не хоче: Хоч і сонні в нього очі, Вередує: Я не ляжу! А дідусь ласкаво каже: От якби ти зараз ліг, Ти б</p>
<p>Тлумачення фразеологізмів можна знайти у тлумачному словнику фразеологізмів. Таблиця 3.</p>	<p>Таблиця 3.</p>

Сполучення слів	Фразеологізми	<i>заснув без задніх ніг!</i> Братик ліг, питає в нього: Де ж у мене задні ноги?
Дати хліба.	<i>Дати перцю – покарати.</i>	Ну й дідусь мій, Веремій! Що він каже? Зрозумій.
Відкрита книга.	<i>Відкрита душа – щіра людина.</i>	Я, сестричка й менший брат Втрюх збирали виноград, Сперечалися ми все: Хто з нас кошик понесе? Дідуся ми розгнівили: Що ви кашу заварили? Де ж та каша? – мовив брат. Ми ж збирали виноград!
Набити гулю.	<i>Набити руку – навчитися.</i>	Ну й дідусь мій, Веремій! Що він каже? Зрозумій.